

Latvijas Universitāte
Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte

Sociālā pedagoga profesionālā
Studiju programma
Līga Paštore
Stud.apl IzgZ 980059

**Sociālā pedagoga darbība ar nepilngadīgajiem sabiedriskajos
darbos Valsts probācijas dienestā**

Diplomdarbs

Zinātniskais vadītājs:
Dr. Andrejs Vilks

Rīga 2006

Saturs

Ievads.....	3
1. Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskā darba tiesiskā reglamentācija un piemērošanas prakse.....	7
1.1. Normatīvie akti, kas nosaka sabiedrisko darba izpildi.....	7
1.2. Sabiedriskā darba izpilde Valsts probācijas dienestā.....	11
2. Valsts probācijas dienesta darbības pašreglamentācija, tās funkcijas....	14
2.1. Valsts probācijas dienesta tiesiskais stāvoklis un veicamie uzdevumi.....	16
2.2. Valsts probācijas dienesta pamatvirzieni un funkcijas.....	18
3. Valsts probācijas dienesta preventīvais darbs bērnu noziedzības novēršanā.....	21
3.1. Valsts probācijas dienesta preventīvā darba raksturojošie kritēriji un sociālā pedagoga loma preventīvā darbā nepilngadīgo noziedzības mazināšanā.....	25
3.2. Deviantas uzvedības cēloņi nepilngadīgajiem.....	29
3.3. Sociāla pedagoga darbības funkcijas darbā ar nepilngadīgajiem Valsts probācijas dienestā.....	31
4. Nepilngadīgo, viņu vecāku un Valsts probācijas dienesta darbinieku anketēšanas un interviju rezultāti.....	34
5. Ieteikumi sociālajam pedagogam veicot sabiedriskā darba izpildi Valsts probācijas dienestā.....	46
Nobeigums.....	47
Literatūras saraksts.....	49
Anotācija.....	51
Annotation.....	52
Pielikumi.....	53
Galvojums.....	64

Ievads

Mūsdienu sabiedrība ir raksturīga ar vērtību orientācijas un satura izmaiņām. Sabiedrībā, kur ik uz soļa tiek uzsvērtas naudas, spēka un konkurences nozīme cilvēka dzīvē, pusaudžiem grūti izprast šo vērtību patieso nozīmi. Pieaug dažāda rakstura konflikti, kriminālā riska iespējas.

„Kā krasi nepietiekošo materiālo, finansiālo u. c. resursu trūkuma apstākļos pēc iespējas pilnīgāk pasargāt bērnus no varbūtējām nelaimēm?”. [8]

Pēdējo piecu gadu laikā Latvijā par trešdaļu pieaudzis reģistrēto noziegumu skaits. Nepilngadīgo izdarītie noziegumi veido 18-19% no kopējā atklāto noziegumu skaita. Noziedzīgus nodarījumus gada laikā izdara ap 3000 nepilngadīgo. Latvijā, kā uzskata V.Zahars, ir viens no augstākajiem noziedzības koeficientiem- 223 (noziegumu skaits uz10 tūkst. iedzīvotājiem) Eiropā. Likumpārkāpumiem 50% gadījumu ir savtīga motivācija, bet 40% gadījumu vardarbīgi egoistiska vēlme izklaidēties, pašapliecināties vienaudžu acīs, pierādīt savu spēku, iegūt prestižas lietas. Pasaules pieredze rāda, ka noziedzīgos nodarījumus izdara gados aizvien jaunāki bērni, tas ir, pusaudži vecumā no 14-15 gadiem un ka nepilngadīgie izdara katru sesto noziegumu. Pēc Latvijas Krimināllikuma 11. panta vecums, ar kuru iestājas kriminālatbildība- „ pie kriminālatbildības saucama fiziskā persona, kas līdz noziedzīga nodarījuma izdarīšanas dienai sasniegusi 14 gadu vecumu. Mazgadīgais, tas ir, persona, kas nav sasniegusi 14 gadu vecumu, pie kriminālatbildības nav saucama”. [13] Jauno cilvēku pārkāpumu struktūra ir šāda:50% likumpārkāpumu ir dažādi uzvedības un sabiedriskās kārtības traucējumi. 24% -alkoholisko dzērienu lietošana. 12%- bēgšana no mājā. 4% - bēgšana no skolas. 0,6% -narkotisko vai toksisko vielu lietošana. [23]

Ar 2005. gada 7. aprīli Valsts probācijas dienests uzsāka sabiedrisko darbu izpildi nepilngadīgajiem. Ar šī likuma palīdzību radās iespēja sodīt pašus nepilngadīgo par noziedzīga nodarījuma veikšanu un uzņemties atbildību par to. Pavisam Latvijā 2005.gadā audzinoša rakstura piespiedu līdzekli – sabiedrisko darbu piemēroja 78 personām. No tiem Kurzemes reģionā- 24. Kopējās iezīmes, kāpēc tika piemēroti audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi: likumpārkāpumi pārsvarā veikti grupā, alkohola

reibumā. Noziedzīgais nodarījums saistīts ar zādzībām, huligānismu. Izpildot sodu, var secināt, ka sods savu mērķi sasniedz daļēji. Nepilngadīgais nostrādā tiesas piespriešanās stundas sabiedrības labā, tomēr īsti neizprot soda būtību, galvenais motīvs, kādēļ pusaudzis strādā ir bailes no tiesas. Diemžēl, neizprasti paliek jautājumi, kādi apstākļi veicina likumpārkāpuma izdarīšanu, kādas iespējas tos novērst, kas to varētu darīt. Autors uzskata, lai varētu sniegt atbildes uz šiem jautājumiem, jāpilnveido likumdošana, jāveic preventīvais darbs, kas ietver sevī darbu ar vecākiem, pedagogiem, nepilngadīgajiem, jāstrādā komandā, lai novērstu apstākļus, kas veicina nepilngadīgo likumpārkāpumus.

No aprakstītās situācijas var pamatot diplomdarba tēmas aktualitāti:

1. Valstī ir pieņemti likumi, kas nosaka sodus nepilngadīgajiem par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu, bet likumos nepieciešamas izmaiņas, lai sods sasniegtu savu mērķi.
2. Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. pants reglamentē, ka pašvaldībām jāveic preventīvais darbs sadarbībā ar visām institūcijām, kas atbildīgas par bērnu audzināšanu (vecākiem, izglītības iestādē, valsts policiju, sabiedriskajām institūcijām), tomēr praktiski preventīviem pasākumiem netiek pievērsta pietiekoša uzmanība, jo strādāts tiek ar sekām.
3. Valstī ir apzināti apstākļi (sociālās problēmas), kas veicina noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu nepilngadīgo vidū, tomēr jāveic sīkāka riska faktoru izpēte.
4. Valstī ir speciālisti un institūcijas, kas atbildīgas par nepilngadīgo veiksmīgu socializāciju, bet šie speciālisti darbojas savas institūcijas ietvaros, tādēļ darbs netiek veikts koordinēti, strādājot komandā.
5. Valsts probācijas dienestā sabiedriskā darba izpildi ieteicams veikt sociālajam pedagogam, lai papildus pamatsodam, varētu veikt sociālas uzvedības korekciju nepilngadīgajiem.

No iepriekšminētā var noteikt diplomdarba mērķi:

Diplomdarba mērķis:

Izpētīt sociālā pedagoga darbību, sabiedriskā darba izpildē Valsts probācijas dienestā.

Uzdevumi:

1. Izpētīt normatīvos aktus, likumdošanu, kas nosaka audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs noteikšanu un izpildi .
2. Teorētiski izpētīt sociālā pedagoga lomu preventīvajā darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem.
3. Izpētīt sociālā pedagoga darba specifiku ar nepilngadīgajiem Valsts probācijas dienestā.
4. Valsts probācijas dienesta sociālā pedagoga sadarbība ar citām institūcijām, veicot sabiedriskā darba izpildi.
5. Noskaidrot nepilngadīgo, viņu vecāku un Valsts aprobācijas dienesta amatpersonu viedokli, aptaujājot un anketējot minētās mērķa grupas.
6. Izstrādāt ieteikumus sociālajam pedagogam, veicot sabiedriskā darba izpildi Valsts probācijas dienestā.

Pētījuma objekts:

Sociāla pedagoga darbība Valsts probācijas dienestā.

Pētījuma priekšmets:

Sabiedriskā darba izpilde nepilngadīgajiem.

Hipotēze:

Veicot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa –sabiedriskā darba izpildi saistībā ar pasākumiem, kas vērsti uz sociālā pedagoga darbību, var veicināt noziedzības mazināšanos nepilngadīgo vidū.

Pētījuma metodes:

1. Dokumentu analīze: likumi, normatīvie akti, statistika.
2. Teorētiskās literatūras studēšana un analīze.
3. Anketēšana, aptauja.

Pētījuma bāze:

1. Valsts probācijas dienesta Saldus teritoriālā struktūrvienība.
2. Valsts probācijas dienesta Liepājas teritoriālā struktūrvienība.
3. Valsts probācijas dienesta Ventspils teritoriālā struktūrvienība.
4. Valsts probācijas dienesta Kuldīgas teritoriālā struktūrvienība.
5. Valsts probācijas dienesta Talsu teritoriālā struktūrvienība.

1. Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskā darba tiesiskā reglamentācija un piemērošanas prakse

Sadaļas pamatā ir pārliecība, ka brīvības atņemšana nepilngadīgajiem ir galīgās nepieciešamības līdzeklis un, ja vien tas iespējams, jāpiemēro ieslodzījumam alternatīvi sodi.

Valsts probācijas dienesta redzeslokā nonāk pusaudži, kuri izdarījuši Krimināllikumā paredzētu sabiedriski bīstamu noziegumu. Nepilngadīgie likumpārkāpēji komplektējas no nogrūti audzināmajiem un pedagoģiski ielaistiem pusaudžiem. Principā visi nepilngadīgie likumpārkāpēji ir atzīstami par grūti audzināmiem, kuriem bez soda izpildes ir nepieciešama palīdzība, lai mainītu viņu uzvedību. Grūti audzināmais-tāds, kuram grūti saprasties ar vecākiem, pedagogiem, bieži arī ar vienaudžiem, kuram nav būtiskas sabiedrībā pieņemtās normas, kurš protestē pret sabiedrību sev izprotamā un pieņemamā veidā. Šāds pusaudzis netiek galā ar sava vecuma atbilstošajām sociālajām lomām. Nepilngadīgais ir izdarījis likumpārkāpumu (zādzība, huligānisms), pret viņu tiek ierosināta krimināllieta. Noziedzīgais nodarījums tiek izskatīts tiesā, kur tiek tiesāts, piedaloties vecākiem vai citam likumīgam pārstāvim, ja tas ir nepieciešams. Ja nepilngadīgais nav sasniedzis 16 gadu vecumu, likumīgā pārstāvja jeb pedagoga vai psihologa klātbūtne ir obligāta.

1.1. Normatīvie akti, kas nosaka sabiedriskā darba izpildi

Latvijā nepilngadīgos var saukt pie administratīvas atbildības no 14 gadu vecuma, kriminālatbildības no 14 gadu vecuma, no 11 gadu vecuma var piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekļus.

Kriminālsods ir piespiedu līdzeklis, ko vainīgai personai piespriež tiesa, ko paredz krimināllikuma 35. panta 1. daļa: "Krimināllikumā paredzētais sods ir piespiedu līdzeklis, ko personai, kura ir vainīga noziedzīga nodarījuma izdarīšanā, šā likuma ietvaros valsts vārdā piespriež tiesa". [8]

Sodam ir individuāls raksturs, to var piespriest tikai tai personai, kura atzīta par vainīgu noziedzīgā nodarījuma izdarīšanā.

Soda mērķi :

1. Vainīgo personu sodīt par izdarīto noziedzīgo nodarījumu.
2. Panākt, lai notiesātais un citas personas pildītu likumus un atturētos no likumpārkāpumu izdarīšanas.

Audzinoša rakstura piespiedu līdzekļi bērnam var tikt piemēroti, ja viņš izdarījis tādu nodarījumu un pārkāpumu, par kuru likumā paredzēta kriminālatbildība vai administratīva atbildība, ko nosaka likums "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem". [13]

Šī likuma 5. pants nosaka, ka audzinoša rakstura krimināllietās sodu piemēro tiesa.

Likuma IV nodaļa par lietu izskatīšanu tiesā un administratīvajā komisijā 21.panta 1.daļa paredz, ka tiesas sēdē obligāti piedalās prokurors, bērns, viens no viņa vecākiem (aizbildnis) vai bāriņtiesas pārstāvis, advokāts, bērnu tiesību aizsardzības institūcijas speciālists un policijas inspektors. 25. pants paredz, ka lietas par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērnam izskata slēgtā tiesas vai administratīvās komisijas sēdē.

26.pants paredz, ka visu apstākļu izvērtēšanas tiesnesis pieņem lēmumu piemērot vienu no šajā likumā noteiktajiem audzinoša rakstura piespiedu līdzekļiem vai pamata piespiedu līdzekli un papildu piespiedu līdzekli.

6.pants paredz, ka bērnam var piemērot šādus soda veidus:

1. Izteikt brīdinājumu.
2. Uzlikt pa pienākumu atvainoties cietušajām personām, ja tās piekrīt tikties ar vainīgo.
3. Nodot bērnu galvojumā vecākiem, vai aizbildņiem, kā arī citām personām, iestādēm vai organizācijām.
4. Uzlikt pa pienākumu ar savu darbu novērst radītā kaitējuma sekas.
5. Bērnam, kurš sasniedzis 15 gadu vecumu un kuram ir ienākumi, uzlikt par pienākumu atlīdzināt nodarīto zaudējumu.
6. Noteikt uzvedības ierobežojumus.

7. Uzlikt par pienākumu veikt sabiedrisko darbu.
8. Ievietot bērnu sociālās korekcijas izglītības iestādē.

30. panta 1.punkts paredz, ka lēmuma par sabiedriskā darba izpildi uzrauga Valsts probācijas dienests.

Tā paša likuma 31. pants nosaka, ka persona, kura uzrauga lēmumu par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu bērnam izpildi, iekārto katram bērnam atbilstošu lietu, kuru regulāri papildina ar ziņām par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanas rezultātiem.

32. panta 1. punkts nosaka, ja persona, kura uzrauga lēmuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērnam nodarījuma vai pārkāpuma lietā izpildi, konstatē, ka bērns godprātīgi un apzinīgi pilda viņam piemērotā piespieda līdzekļa noteikumus un neizdara jaunus likumpārkāpumus, tā var iesniegt tiesai motivētu rakstveida priekšlikumu par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanas ilguma samazināšanu.

2. punkts paredz, ja persona, kura uzrauga lēmuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanu bērnam nodarījuma vai pārkāpuma lietā izpildi, konstatē, ka bērns nepienācīgi pilda viņam uzliktos pienākumus vai apzināti izvairās no lēmuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu izpildes, tā var iesniegt tiesai motivētu rakstveida priekšlikumu par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa piemērošanas ilguma palielināšanu vai piemērotā audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa aizstāšanu ar stingrāku piespiedu līdzekli.

Saldus rajona tiesa 2005. gadā 4 nepilngadīgajiem ir piemērojusi sodu - sabiedriskais darbs pēc likuma "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem" 2.pants. [13] Sods tika piemērots par huligānismu pēc Krimināllikuma 231.panta. Visi noziedzīgie nodarījumi tika izdarīti alkohola reibumā un grupā.

Analizējot 2005. gada Saldus rajona un pilsētas nepilngadīgo personu izdarītos noziedzīgos nodarījumus, tiek secināts, ka pēc sastāva tie dalās [skat.1.tabulu]:

1.tabula

2005.gada noziedzīgie nodarījumi Saldus rajonā

Krimināllikuma pants	Nodarījums	Kopējais skaits
175.p.	Zādzības	17
231.p.	Huligānisms	17
180.p.	Zādzība, krāpšana, piesavināšanās nelielā apmērā	6
185.p.	Mantas tīša iznīcināšana un bojāšana	4
314.p.	Noziedzīgā kārtā iegūtās mantas iegādāšanās realizēšana	2
176.p.	Laupīšana	1
126.p.	Tīšs vidēja smaguma miesas bojājums	1
228.p.	Kapu apgānīšana	1

No tabulas var secināt, ka par 46 noziedzīgu nodarījumu veikšanu varēja piemērot audzinoša rakstura piespiedu līdzekli – sabiedriskais darbs. Pieci nepilngadīgie ir nosūtīti uz Sociālās korekcijas izglītības iestādi, četriem piemērots sabiedriskais darbs, un 40 nepilngadīgie ir izsaukti uz Administratīvo komisiju, kur vecākiem uzlikts sods pēc Administratīvā pārkāpuma kodeksa 173. panta par bērna aprūpes pienākumu nepildīšanu. [1]

Tas nozīmē, ka sodu par likumpārkāpumu praktiski saņem nepilngadīgo vecāki, tā devalvējot soda būtību un atņemot atbildību pašiem likumpārkāpuma izdarītājiem.

1.2. Sabiedriskā darba izpilde Valsts probācijas dienestā

Līdz 2005.gada 31.decembrim piespiedu darba izpildi nodrošina gan Valsts probācijas dienests, gan pašvaldības. Valsts probācijas dienests piespiedu darba izpildi no 2005.gada 1.jūnija nodrošināja Bauskas, Cēsu, Daugavpils, Jelgavas, Jēkabpils, Rēzeknes, Saldus, Tukuma un Valmieras rajonos. Pārējos rajonos piespiedu darba izpildi nodrošināja pašvaldības. No 2006.gada 1.janvāra Valsts probācijas dienests nodrošina piespiedu darba izpildi visā Latvijā. [5]

Audzinoša rakstura piespiedu līdzekli – sabiedriskais darbs bērniem- Valsts probācijas dienests izpilda no 2005.gada 7.aprīļa visā Latvijā, ko paredz grozījumi likumā “Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem”. [13]

Kārtību, kā organizēt Sabiedriskos darbus, nosaka Ministru kabineta noteikumi Nr.502 “Kārtība, kādā bērniem piemēro audzinoša rakstura piespiedu līdzekli- sabiedrisko darbu”.

Sabiedrisko darbu organizēšanu un uzraudzību Valsts probācijas dienestā veic, pamatojoties uz Valsts pārvaldes iekārtas likuma 72. panta pirmās daļas 2.punkta izdotās instrukcijas: “Kārtība, kādā Valsts probācijas dienesta amatpersonas organizē sabiedriskā darba izpildi bērniem”(turpmāk tekstā – Kārtība). [6] Šī instrukcija nosaka audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa- sabiedriskais darbs – izpildes organizēšanas kārtību Valsts probācijas dienestā.

Lai nodrošinātu savā rajonā sabiedriskos darbus, Valsts probācijas dienesta vadītājs vai viņa norīkota amatpersona ne retāk kā reizi gadā apzina savas darbības teritorijā esošās valsts vai pašvaldības iestādes, aģentūras vai kapitālsabiedrības, nevalstiskās organizācijas un sabiedriskā darba iespējas. Dienesta vadītājs vai amatpersona sniedz informāciju potenciālajiem nodarbinātājiem par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs – būtību un iespēju slēgt vienošanos.

Vienošanos ar nodarbinātāju par bērnu nodarbināšanu sabiedriskā darbā [pielikums Nr.1.] slēdz dienesta vadītājs.

Valsts probācijas amatpersona pēc tiesas vai prokurora nolēmuma par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs- piemērošanu bērnam:

iekārto nepilngadīgajam likumpārkāpējam klienta lietu saskaņā ar Valsts probācijas dienesta, kārtību "Probācijas klienta lietas izveidošanas, noformēšanas, atjaunošanas, izbeigšanas un glabāšanas kārtība".[15]

Amatpersona pēc bērna ierašanās reģistrēties Valsts probācijas dienestā :

1. Aizpilda sabiedriskā darba izpildes žurnālu.
2. Aizpilda personas datu veidlapu.
3. Izskaidro un izsniedz bērnam rakstiski noformētus sabiedriskā darba izpildes nosacījumus, ar nosacījumiem iepazīstina arī pārstāvi. Ja pārstāvis nav ieradies kopā ar bērnu, amatpersona sabiedriskā darba nosacījumus nosūta ierakstītā vēstulē uz pārstāvja dzīves vietu. [pielikums Nr.3]
4. No darba saraksta izvēlas bērna vecumam, dzīves vietai, izglītībai un prasmēm atbilstošāko darbu. Izvēloties darbus ir jāņem vērā Ministru kabineta noteikumi Nr.10 "Noteikumi par darbiem, kuros atļauts nodarbināt bērnus vecumā no 13 gadiem"(12) un 1. pielikums Ministra kabineta noteikumiem Nr. 206''Darbi, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus''. [11]
5. Sazinās ar izvēlēto nodarbinātāju un vienojas par vietu un laiku, kad bērns var ierasties, lai uzsāktu sabiedriskā darba izpildi.
6. Pēc vienošanās ar nodarbinātāju sagatavo un izsniedz norīkojumu [pielikums Nr.2] pie nodarbinātāja. Ar norīkojumu iepazīstina arī pārstāvi, par ko viņš arī parakstās. Ja pārstāvis nav ieradies kopā ar bērnu, amatpersona norīkojumu nosūta ierakstītā vēstulē uz pārstāvja dzīvesvietu.

"Kārtība, kādā valsts probācijas dienesta amatpersonas organizē sabiedriskā darba izpildi bērniem"[6] trešās nodaļas 3.3. punkts nosaka amatpersonas rīcību, uzsākot sabiedriskā darba izpildi, kurš nosaka, ka pēc tam, kad panākta vienošanās ar nodarbinātāju par darba uzsākšanu, amatpersona kopā ar bērnu ierodas pie nodarbinātāja un nodod viņam nostrādāto stundu ikdienas reģistra veidlapas un darba grafika veidlapas. [pielikums Nr.4;5] Amatpersona nodrošina, lai nodarbinātājs iepazīstinātu bērnu ar darba aizsardzības un darba kārtības noteikumiem.

Valsts probācijas dienesta Kārtības 3.4. punkts nosaka sabiedriskā darba izpildes kontroli, tās biežumu un kontroles darbības mehānismu. 3.5. punkts paredz amatpersonas rīcību pēc sabiedriskā darba izpildes pabeigšanas. Amatpersona ne vēlāk kā trīs darba dienu laikā pēc sabiedriskā darba izpildes sagatavo un nosūta paziņojumu tiesai par sabiedrisko darba izpildi [pielikums. Nr.6].

Kārtība nosaka arī citus darbības noteikumus:

1. Ja bērns neierodas reģistrēties dienestā.
2. Ja pārstāvis neierodas kopā ar bērnu reģistrēties dienestā.
3. Amatpersonas rīcība gadījumā, ja bērns neievēro sabiedriskā darba izpildes nosacījumus.
4. Darbība, kas paredz samazināt sabiedriskā darba piemērošanas ilgumu ar atsauci uz likumu "Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem" normu, saskaņā ar kuru tiesai ir tiesības samazināt sabiedriskā darba piemērošanas ilgumu.

2. Valsts probācijas dienesta darbības pašreglamentācija, tās izpildes funkcijas

Šobrīd Valsts probācijas dienests jau ir izveidots un ir Tieslietu ministrijas padotībā esoša iestāde, kas darbojas, pamatojoties uz 2003. gada 18. decembrī Saeimā pieņemto likumu «Valsts probācijas dienesta likums», kas ir stājies spēkā 2004. gada 1. janvārī, un saskaņā ar 2005. gada 27. decembra Ministru kabineta noteikumiem Nr. 1010 «Valsts probācijas dienesta nolikums».

Probācijas sistēma ikvienā valstī tiek organizēta atšķirīgi, taču tās mērķi un to sasniegšanas līdzekļi ir līdzīgi. Latvijas probācijas sistēma tiek veidota, pamatojoties uz citu valstu praksi un ekspertu ieteikumiem; tā ir elastīga un paredz plašu izmantošanu nākotnē.

Probācijas sistēmas izveide, ņemot vērā tās lielo apjomu, tiek plānota pakāpeniski, apgūstot un sākot pildīt aizvien jaunas funkcijas un līdz 2007. gadam aptverot visu Latvijas teritoriju.

Valsts probācijas dienesta izveide Latvijā ļaus uzlabot kriminālsodu piespriešanas un to izpildes efektivitāti.

Jēdziens “probācija” jāsaprot kā personas, kura izdarījusi likumpārkāpumu, uzraudzību, palīdzību un sociālās korekcijas uzvedības sistēmu, kuras mērķis ir novērst atkārtotu likumpārkāpumu izdarīšanu.

Probācijas idejas attīstību ietekmējusi filozofija, kultūra, morāle un sabiedrības iesaistīšanās brīvprātīgajā darbā, lai palīdzētu notiesātajiem laboties un atgriezties pilnvērtīgajā dzīvē. [28]

Latvijā no 1922.gada atsevišķas probācijas funkcijas veica patronāžas dienesta brīvprātīgie. Pēc valstiskās neatkarības atjaunošanas (1991.gadā) probācijas atjaunošana kļuva par aktuālu tiesiskās valsts atjaunošanās procesa kritēriju. Atsevišķu probācijas funkciju (piespiedu darbu) pildīšanu valsts deleģēja pašvaldībām.

Valsts probācijas dienests, savu darbību uzsāka 2003.gada, 7.oktobrī, pamatojoties uz „Valsts probācijas dienesta likumu” un Ministru kabineta noteikumiem Nr. 558 (Valsts probācijas dienesta pārvaldes nolikums). Šobrīd Valsts probācijas dienests ir

tieslietu ministra pārraudzībā esoša tiešās valsts pārvaldes iestāde, kas īsteno valsts politiku probācijas klientu uzraudzībā un viņu sociālās uzvedības korekcijā. [19]

Valsts probācijas dienests sastāv no 28 struktūrvienībām, kas atrodas katrā Latvijas rajonā. Saldus teritoriālās struktūrvienības darbiniekiem ir katram sava izpildes funkcija [skat. 2.tabulu].

2.tabula

Darbinieku izglītība un darba pieredze sociālajā jomā

Darbinieku vecums		Darbinieku izglītības kvalifikācija		Darba pieredze	
20-30	-	Sociālais pedagogs	3	Pieredze darbā ar klientu sociālo jautājumu risināšanā	2
31-40	3	Pirmsskolas skolotājs	1	Pieredze darbā ar nepilngadīgajiem	3
41-50	3	Psiholoģijas bakalaurs	1	Pedagoģiskā darba pieredze	1
51-60	-	Pedagoģijas bakalaurs	1	Nav pieredze darbā ar nepilngadīgajiem	1
		Iegūst maģistra grādu	3		
		Iegūst sociāla pedagoga kvalifikāciju	1		

Saldus teritoriālās struktūrvienībā ar bērniem un ģimenēm strādā vecākie referenti, kuru funkcijas ir sabiedrisko darbu izpilde, izvērtēšanas ziņojumu sastādīšana, sociālās uzvedības korekcijas programmu vadīšana.

2.1. Valsts probācijas dienesta tiesiskais stāvoklis un veicamie uzdevumi

Probācijas dienests ir radīts, lai sekmētu noziedzības novēršanu valstī, nodrošinātu sabiedrībā izciešamo sodu kvalitatīvu izpildi un koordināciju un atslogotu pārējo tiesību aizsardzības iestāžu darbu.

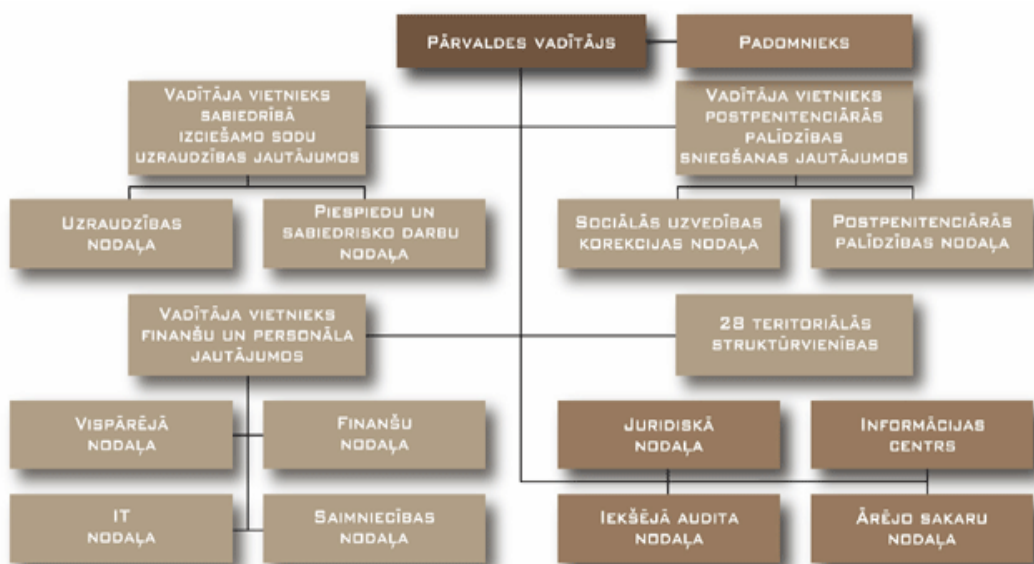
Valsts probācijas dienests ir solis uz jaunas kriminālsodu izpildes sistēmas ieviešanu, jo mērķis nav tikai veicināt tādu sodu piespriešanu, kad likumpārkāpējs netiek izolēts no sabiedrības, bet izveidot sistēmu, kurā pastāv gan sodi ar izolāciju no sabiedrības, gan bez tās.

Probācijas institūciju parādīšanās Latvijā turpina kriminālsodu izpildes sistēmas reformu, kas pēc neatkarības atgūšanas sākās ar plašu cietumu reformu, nāves soda atcelšanu, mūsdienīgu sodu izpildes tiesību normu jaunradi.

Valsts probācijas dienesta pārvaldes struktūra sastāv no vairākiem līmeņiem. Probācijas struktūrā ir iekļautas 28 teritoriālās struktūrvienības, kas ir pakļautas valsts probācijas dienestam. [skat.1. shēma.]

1.shēma

Valsts probācijas dienesta struktūra

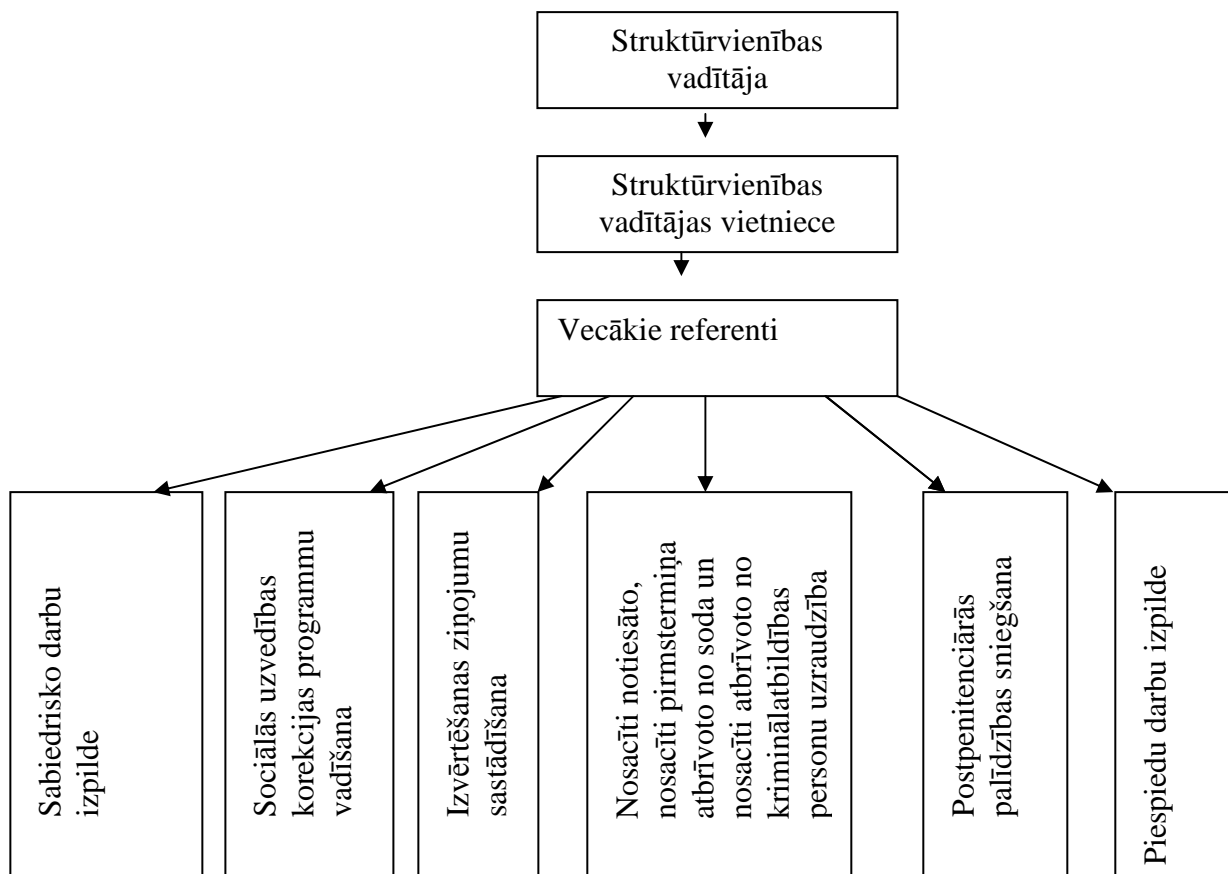

Struktūra tiks izveidota līdz 2007. gadam

Valsts probācijas dienesta teritoriālās struktūrvienībās ir sava struktūra un atšķirīgs darbinieku skaits. Valsts probācijas dienests Saldus teritoriālajā struktūrvienībā strādā seši darbinieki. Katram darbiniekam ir savas darba funkcijas noteiktā darba jomā. [skat.2.shēmu]

2.shēma

Saldus teritoriālās struktūrvienības darbības struktūra

2.2. Valsts probācijas dienesta pamatvirzieni un funkcijas

Apvienoto Nāciju organizācija un Eiropas Padome uzskatot, ka sodi bez izolācijas no sabiedrības ir efektīvāki noziedzības novēršanā, jo palīdz izvairīties no brīvības atņemšanas kaitīgajām sekām un prasa mazāk finansu līdzekļu, pieņēmušas virkni dokumentu kopīgu standartu veidošanai kriminālsodu politikā. Tie rosina dalībvalstis plašāk piemērot sodus, kas nav saistīti ar brīvības atņemšanu. 2000.gada un 2001.gada Eiropas Komisijas Progresā ziņojumos par Latviju konstatēts, ka valstī vēl joprojām nav izveidots probācijas dienests. [26]

Latvijā izveidojusies situācija liecina par to, ka visplašāk piemērojamais sods ir brīvības atņemšana. Pēc atbrīvošanās no brīvības atņemšanas soda izciešanas personām netiek sniegta palīdzība un veikta to uzraudzība nepieciešamā apjomā, kas ir viens no recidīva cēloņiem.

Nosacīti notiesāto personu kontroli veic Valsts policija, taču nav institūcijas, kura nodarbotos ar to cēloņu novēršanu, kuru dēļ persona ir bijusi notiesāta nosacīti – arī tas ir viens no recidīvu veicinošiem faktoriem.

Pozitīvi vērtējama prakse pašvaldībās izveidojusies kriminālsoda – piespiedu darbs izpildē. Tai pat laikā nav institūcijas, kas veiktu pašvaldību piespiedu darba uzraudzības dienestu koordināciju un sniegtu tiem metodisko palīdzību, organizētu šo speciālistu vienotu apmācību.

Probācijas dienests atvieglo arī tiesu darbu, sniedzot izvērtēšanas ziņojumu par likumpārkāpēju, lai tiesnesis, taisot spriedumu, varētu balstīties uz objektīvu informāciju par tiesājamā personību. Izlīguma plašāka piemērošana ļautu novērst noziedzīgā nodarījuma izdarīšanas sociālpsiholoģiskos cēloņus.

Probācijas dienesta uzdevums - valstiskā līmenī koordinēt sabiedrībā izciešamo sodu izpildi un organizēt palīdzību personām, kuras atbrīvotas no ieslodzījuma.

Probācijas dienests ir institūcija, kas nepieciešama, lai ievērojami atslogotu tiesību aizsardzības un citu iestāžu darbu, sekmētu noziedzības novēršanu valstī, nodrošinātu sabiedrībā izciešamo sodu kvalitatīvu izpildi un koordināciju.

Valsts probācijas dienestam ir divi galvenie darbības pamatvirzieni:

1. Attīstīt un īstenot sabiedrībā izciešamo sodu politiku.

2. Sniegt postpenitenciāro palīdzību no brīvības atņemšanas iestādēm atbrīvotajām personām.

Valsts probācijas dienests uz šo brīdi pilda šādas funkcijas:

1. Sniegt izvērtēšanas ziņojumu par probācijas klientu- informāciju, pēc tiesas vai prokurora pieprasījuma, kas raksturo, kāds cilvēks ir probācijas klients, kādi faktori ir veicinājuši likumpārkāpuma izdarīšanu un kāda ir atkārtota likumpārkāpuma izdarīšanas iespējamība.
2. Organizēt sociālās uzvedības korekcijas programmu izveidi un nodrošināt preventīvo pasākumu izpildi – domāta, lai veicinātu probācijas klienta integrāciju un socializāciju sabiedrībā. Sociālās uzvedības korekcija ir metodoloģiski organizēts pasākuma kopums, kura mērķis ir panākt probācija klienta uzvedībā noturīgas un sociāli atbalstāmas izmaiņas. Programmas balstās uz zinātniski pamatotu, pieņemumu kopumu, kas ir licencēts vai akreditēts Ministru kabineta noteiktā kārtībā. Programmas pamatā balstās uz kognitīvi biheiviorālās terapijas nostādņēm un sociālās iemācīšanās teoriju, saskaņā ar kuru uzvedību nosaka socializācijas process – kopīgu principu iemācīšanās.
3. Koordinēt kriminālsoda — piespiedu darbs — izpildi – notiesātiem sabiedrībā nepieciešamajos darbos bez atlīdzības no pamatdarba un mācībā brīvajā laikā.
4. Uzraudzīt to lēmumu izpildi, kas saistīti ar nepilngadīgo sabiedrisko darbu – izpildi nepilngadīgajiem sabiedrībai nepieciešamajos darbos bez atlīdzības no mācībā brīvajā laikā.
5. Pārbaudes laikā uzraudzīt personas, pret kurām izbeigta krimināllieta, tās nosacīti atbrīvojot no kriminālatbildības.
6. Sadarboties ar brīvības atņemšanas iestādēm, sagatavot personas atbrīvošanai no brīvības atņemšanas soda izciešanas.
7. Uzraudzīt personas, kuras notiesātas nosacīti un pirms termiņa nosacīti atbrīvotas no brīvības atņemšanas iestādēm- uzraudzība ir pasākumu kopums uzraugāmām personām, kas respektējot tiesību normu prasības, palīdz integrēties sabiedrībā. Konkrētai personai uzraudzība tiek īstenota pēc iepriekš izstrādāta individuāla uzraudzības plāna, kas var būt vērsts uz kādu vienu atsevišķu vai vairākiem aspektiem: problemātiskas uzvedības mazināšana,

stresa situāciju prasmīga pārvarēšana, sociālo jautājumu risināšana ar konkrētām praktiskām darbībām, uzvedības elastīguma paaugstināšana un uzvedības taktiku veidošanu konfliktsituācijās.

8. Sniegt postpenitenciāro palīdzību no brīvības atņemšanas iestādēm atbrīvotajām personām- pasākumu kopums, kuru mērķis ir sekmēt notiesāto iekļaušanos sabiedrībā pēc atbrīvošanās un mazināt atkārtota likumpārkāpuma iespējamo risku.
9. Nodrošināt iespēju cietušajam un probācijas klientam brīvprātīgi iesaistīties izlīguma ar starpnieka palīdzību procesā- palīdzība, kurā piedalās cietušais, probācijas klients, un starpnieks, kuram izlīguma procesā ir neitrāla loma.

Valsts probācijas dienesta amatpersonas pēc savas profesionālās izglītības galvenokārt ir juristi, sociālie darbinieki, pedagogi, sociālie pedagogi, psihologi, kuri savā darbā izmanto sava iepriekšējā darba pieredzi. [22]

3. Valsts probācijas dienesta preventīvais darbs bērnu noziedzības novēršanā

Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. pants reglamentē, ka pašvaldībām jāveic profilaktiskais darbs sadarbībā ar visām institūcijām, kas atbildīgas par bērnu audzināšanu (vecākiem, izglītības iestādēm, valsts policiju, sabiedriskajām institūcijām, no 2003. gada ar probācijas dienestu). Saskaņā ar Bērnu tiesību aizsardzības likuma 58. panta prasībām, 2001.gadā Valsts bērnu tiesību aizsardzības centrs izstrādāja rekomendācijas uzdevumus pašvaldībām, lai sekmētu likumpārkāpumu profilaktiskā darba realizāciju. [10]

Rekomendējošie uzdevumi pašvaldībām likumpārkāpumu profilaksei:

1. Profilaktiskā darba organizēšanu pašvaldībās.
2. Kompetences robežu noteikšanu, izmantojot stapinstitucionālo pieeju atsevišķām likumpārkāpumu profilaktiskajā darbā iesaistītajām institūcijām: valsts policijai, probācijas dienestam, sociālajam dienestam, sociālajam darbiniekam un sociālajam pedagogam, bāriņtiesai, administratīvajai komisijai, izglītības iestādei, ģimenei.
3. Uzvedības sociālās korekcijas programmu izstrādāšanu bērniem.
4. Sociālās palīdzības programmu izstrādāšanu bērniem.
5. Profilaktisko pasākumu uzskaites lietas veidošanu bērniem. [15]

Likumpārkāpumu preventīvais darbs var tikt vērsts uz vides drošības palielināšanu- reidu rīkošanu, bērnu pulcēšanās vietu apzināšanu, dežūrām skolās, bērniem rīkotajos pasākumos, novērošanas kameru uzstādīšanā, darba grupu izveidošanu, gan ar darbu uz konkrētu riska bērnu, viņa ģimeni, grupu (programmās), tiesas spriedumu izpildi. Likumpārkāpumu preventīvais darbs iedalās primārā, sekundārā un terciārā darbā. Tālāk autors analizē katru no šī darba formām.

Primārais preventīvais darbs- mērķauditorija ir bērni, viņu vecāki, pedagogi, sabiedrība. Tās uzdevums ir novērst pašu problēmu un to agrīno pazīmju rašanos. Tā ietvaros tiek rīkoti izglītojoši un informējoši pasākumi, lai novērstu apstākļu veidošanos, kas mudina indivīdu izdarīt likumpārkāpumus. Šo darbu var veikt Valsts probācijas dienests, kurš darbojas kopā ar Valsts policijas Kārtības biroju (agrāk Valsts policijas Nepilngadīgo

lietu inspekcija). Autors ir piedalījies reidos pilsētā, kur tiek kontrolēts, kā pusaudži pavada savu brīvo laiku, vai ievēro sabiedrības normas Kārtības policijas darbību nosaka Iekšlietu ministrijas Valsts policijas pavēle Nr. 455 no 30.06. 1999. gada Dienesta instrukcija. Šī instrukcija reglamentē Nepilngadīgo lietu inspekcijas (Kārtības policijas) darbību un tās tiesiskais pamats ir „ Bērnu tiesību aizsardzības likums”, „Likums par policiju”, likums „ Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem”, likums „ Par bāriņtiesām un pagasttiesām,, , kā arī LR Civillikums un tiesību akti.

Saskaņā ar dienesta instrukciju, Valsts policijas Kārtības biroja pamatuzdevumi dalās primārā un sekundārā darbā.

Primārā preventīvā darba pamatuzdevumi :

1. Veikt vispārējās likumpārkāpumu profilakses darbu.
2. Piedalīties nepilngadīgo tiesiskajā audzināšanā.
3. Gatavot priekšlikumus valsts un pašvaldības institūcijām par darba uzlabošanu nepilngadīgo profilakses jautājumos.
4. Organizēt reidus nepilngadīgo pulcēšanās vietās un piedalīties tajos.

Šo darbu raksturo tā vispārīgums, dažādu metožu izmantošana un dažādas mērķauditorijas. Kā piemēru primārajam preventīvajam darbam var minēt preventīvo pasākumu koncepciju nepilngadīgo noziedzības mazināšanā Saldus rajonā. Koncepcijā, pamatojoties uz riskiem un aizsargfaktoriem, kas var ietekmēt bērnu uzvedību, paredzēti uzdevumi pašvaldībām, izglītības iestādēm, Saldus rajona policija pārvaldei, pilsētas pašvaldības policijai, sociālajiem dienestiem, lai atturētu bērnus no pretlikumīgām darbībām.

Valsts probācijas dienesta likumīgais pamats preventīvā darba visos līmeņos nosaka, „ Valsts probācijas likums” un likums „, Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošana bērniem”’. [27]

Pamatuzdevumi preventīvā darba organizēšanā:

1. Atbilstoši savai kompetencei sadarboties ar valsts un pašvaldības institūcijām, sabiedriskajām organizācijām.
2. Sagatavot izvērtēšanas ziņojumus par probācijas klienta raksturojumu un viņa sociālo apstākļu novērtējumu, kā arī Valsts probācijas dienesta viedokli par attiecīgo personu.

3. Sniegt probācijas klientam nepieciešamo atbalstu un palīdzību.
4. Lai sekmētu institūciju optimālu sadarbību, izveidot Valsts probācijas dienesta teritoriālajās struktūrvienībās Konsultatīvo padomi, kuras sastāvā ir tiesnesis, prokurors, valsts policijas pārstāvis, pašvaldības policijas pārstāvis, sociālā dienesta pārstāvis.

Sekundārais preventīvais darbs- mērķauditorija ir augsta riska grupas nepilngadīgie, kā arī bērni, kuri ir veikuši darbības, kas sodāmas administratīvi. Tās uzdevums ir pēc iespējas novērst sociālās problēmas progresēšanu agrīnajā stadijā.

Šajā posmā veicami sekojoši uzdevumi:

1. Veikt profilaktisku audzināšanas darbu ar profilakses uzskaitē ņemtajiem pusaudžiem probācijas dienestā, Kārtības policijas dienestā.
2. Sistemātiski analizēt nepilngadīgo izdarītos noziedzīgos nodarījumus un citu likumpārkāpumu statistiku uz analīzes pamata plānot savu darbu.
3. Apmeklēt nepilngadīgos likumpārkāpējus un viņu vecākus dzīvesvietā, mācību iestādē. Veikt pārrunas ar nepilngadīgajiem, vecākiem vai personām, kuras var raksturot nepilngadīgo vai viņa vecākus.
4. Izsaukt uz probācijas dienestu nepilngadīgo, vecākus vai viņu aizstājējus, kā arī citas personas, lai veiktu profilaktisko darbu vai noskaidrotu apstākļus, kas saistīti ar nepilngadīgā likumpārkāpumiem.

Šajā posmā uzmanība tiek vērsta bērniem, kuri klaiņo, pulcējas grupās, lielāko daļu sava laika pavada uz ielas un praktiski ir ārpus vecāku kontroles. Preventīvais darbs šajā gadījumā nav tik plašs, kā strādājot primāri. Tiek strādāts konkrēti uz indivīdu, cenšoties novērst tā sociālo problēmu tālāko attīstību. Valsts probācijas dienestā, tiek organizētās diskusijas, uz kurām tiek aicināti nepilngadīgie, kuriem ir alkohola atkarības problēmas un viņu vecāki, pedagogi, sociālie pedagogi. Tiek organizētas dažādas atbalsta grupas, nepilngadīgie tiek iesaistīti motivācijas programmās, tā attīstot viņu prasmes sadarboties un konstruktīvi risināt problēmsituācijas. Šāda veida pasākumi iemāca sociāli pieņemamu uzvedību un mazina viņu sociālo izolāciju. Veicot preventīvo darbu sekundārajā līmenī ir nepieciešama sociālā pedagoga izglītība, jo „Sociālā pedagoģija kā palīdzība neizdevušās socializācijas un audzināšanas gadījumos piedāvā

īpašu palīdzību, kas mēģina labot un kompensēt audzināšanas kļūdas ar esošajām iespējām vai arī meklē un veido jaunas iespējas'' . [4]

Terciārais preventīvais darbs- mērķauditorija ir likumpārkāpējs (pusaudzis kurš jau ir sodīts). Šajā posmā tiek strādāts, lai novērstu atkārtotu likumpārkāpumu veikšanu, organizējot pasākumu kopumu ar mērķi atjaunot, uzlabot vai attīstīt bērna pilnvērtīgas sociālās funkcionēšanas spējas. Šī darba ietvaros tiek veidota noteikta atbalsta sistēma, tiek realizētas specifiskas resocializācijas programmas. Vislielākā uzmanība tiek vērsta uz riskiem, kas jānovērš, lai bērns varētu tālāk veiksmīgi sociāli funkcionēt. Kā riski te tiek vērtēti- ģimenes situācija, situācija skolā, draugi, atkarības problēmas, uzvedība, personīgā attieksme par izdarīto likumpārkāpumu. Izvērtējot šos riskus, tiek sastādīts sociālās uzvedības korekcijas plāns un veikts individuāls darbs ar bērnu.

Šajā posmā ļoti nozīmīgs preventīvā darba aspekts ir soda veida izvēle pēc izdarītā likumpārkāpuma. Efektīvāka būtu terapeitiskā pieeja, ko šobrīd sāk īstenot Valsts probācijas dienesti. Nosūtot bērnu uz mācību un pāraudzinašanas iestādi jāņem vērā, ka bērni ļoti ātri adaptējas jaunajā vidē un bieži vien tajā apgūst nevēlamas uzvedības modeļus. Pati izolācija sodītā psihē atstāj iespaidu un pēc tam veicina tādu subkultūras veidošanos, kas vēl vairāk ignorē sabiedrībā pieņemtās normas. Lai ierobežotu antisociālas uzvedības pieņemšanu kā normu, jāizanalizē visi apstākļi, lai izšķirtos par bērna nosūtīšanu uz sociālās korekcijas izglītības iestādi, tā vietā izmantojot citas alternatīvas soda piemērošanai. Latvijā vēl joprojām ir populāri ievietot nepilngadīgos sociālās korekcijas izglītības iestādes, kur, pēc atgriešanās mājās, šie bērni trīs gadu laikā izdara jaunus likumpārkāpumus. Tomēr, izvērtējot 2005. gada statistiku var secināt, ka nepilngadīgajiem kā sodu sāk piemērot arī sabiedriskos darbus.

3.1. Valsts probācijas dienesta preventīvā darba raksturojošie kritēriji un sociālā pedagoga loma preventīvā darbā nepilngadīgo noziedzības mazināšanā

Praksē ir pierādījies, ka viens pats speciālists nevar veikt preventīvo darbu ar bērnu, jo tā ietvaros tiek risināti ļoti atšķirīgi jautājumi un problēmas, kur, lai nepārkāptu citu speciālistu kompetences robežas, jārisina komandā. Tāpēc darbā iesaistāmi dažādi speciālisti- policijas darbinieki, pedagogi, sociālie darbinieki, probācijas dienesta darbinieki, bērnu tiesību aizsardzības speciālisti, psihologi. Darbu komandā autors uzskata kā galveno preventīvā darba raksturojošo kritēriju.

Sociālais pedagogs ir kā profesionālis, kurš veic sekojošus uzdevumus:

1. Prevenciju- ar sociāli pedagoģiskām metodēm aizkavē bērna uzvedības novirzes.
2. Līdzveidošanu- ar sociālās plānošanas līdzekļiem, veido labvēlīgas vides nosacījumus.
3. Intervenci-risina sociālās problēmas, uzlabo bērnu un viņu ģimeņu rīcībspēju,
4. Strādā kopā ar citiem- iesaista citus speciālistus, sniedz informāciju par gadījumu, apmainās ar informāciju.
5. Koordinē- organizē un kontrolē darba virzību . [14]

Strādājot komandā veidojas izpratne par darba kopīgo mērķi, atklājas katra speciālista tiešās funkcijas, veicamie uzdevumi, nav funkciju dublēšanās, ir pilnīga informācija par gadījumu, ir noteikta katra speciālista individuālā un komandas atbildība. Nav mazsvarīga preventīvo pasākumu sasaiste ar valsts politiku un likumdošanu, tas ir, katrs speciālists darbojas sev regulējošo likumu ietvaros, kur par pamatu ņemot Bērnu tiesību aizsardzības likumu. Sociālā pedagoga lomas ir koordinators un gadījuma vadītājs. Strādājot preventīvi, jāpārzina katras mērķa grupas (bērnu, vecāku, pedagogu) vajadzības un bērnu vecumposmu īpatnības, kā arī apstākļus, kas izraisa bērnu delikvento uzvedību.

Otrā preventīvā darba raksturojošā kritērijā- prevence tiek organizēta pamatojoties uz attiecīgās mērķa grupas vajadzībām, apstākļiem. Sociālā pedagoga loma šajā posmā ir kā izglītotājam, kurš labi pārzina bērnu vecumposmu īpatnības, nosaka vajadzības un

apstākļus, veic gadījuma analīzi. Kā trešo kritēriju izvirzīt sociālā darba metožu pielietojumu, pamatojoties uz kādu no sociālajām teorijām, kas nosaka bērna rīcību un izskaidro uzvedību. Svarīga ir arī citu valstu pieredze, kuru savā darbā plaši pielieto Valsts probācijas dienestā, īstenojot darbā dažādas sociālās uzvedības korekcijas programmas, kuras pārņemtas no Kanādas un Holandes. Programmas ir pielāgotas mūsu dzīves situācijām un darbā ar riska bērniem dod labus rezultātus. Svarīgākās sociālā darba teorijas darbā ar riska bērniem var minēt: biheiviorālo pieeju, kur tiek mainīta bērna sociālā uzvedība, kognitīvo pieeju, kur tiek strādāts, lai mainītu bērna deformēto domāšana un lomā teoriju, kur tiek noteiktas robežas un uzdevumi konkrētai sociālajai lomai, lai bērns spētu veiksmīgi apmierināt savas sociālās vajadzības. Sociālā pedagoga loma ir bērna audzinošā uzdevuma noteicējs- sociālais pedagogs, pārzinot sociālā darba teorijas, nosaka uzdevumus, kā mainīt bērna uzvedību.

Preventīvajā darbā svarīgi ievērot regularitāti ilgtermiņā, kas ir vēl viens no kritērijiem, lai gūtu rezultātus, jo bērnu audzināšana nevar būt akcija, un ģimeņu kvalitāti nevar uzlabot ar dažādu kampaņu un akciju palīdzību, kurām ir īslaicīgs rezultāts. Sociālais pedagogs te strādā kā izmaiņu veicējs, kurš var izmainīt riska ģimeņu funkcionēšanas modeli.

Būtisks preventīvā darba virziens ir bērnu un viņu ģimeņu socializācija, kur notiek dzīvei nepieciešamo prasmju apgūšana un attīstīšana. Te sociālais pedagogs ieņem atbalstītāja lomu, lai veicinātu bērnu pašapziņas celšanu un personīgo rakstura īpašību apzināšanos, lai motivētu viņus uz izmaiņām.

Svarīgs preventīvā darba kritērijs ir līdzsvars starp bērna disciplinēšanu un atbalsta sniegšanu. Darba praksē bieži vien ir nācies saskarties, ka iedziļinoties bērnu problēmās un vajadzībās, nereti zaudējam objektivitāti, sākam nodarboties ar žēlošanu, tā riskējot ar iespēju pakļaut sevi manipulācijai, ko kā profesionāļi savā darbā nedrīkstam pieļaut. Te sociālo pedagogu var saskatīt kā robežu noteicēju, lai netiktu pieļauta profesionālā „izdeģšana”.

Sabiedrības atbalsts preventīvā darba īstenošanā – vēl viens svarīgs kritērijs. Vietējās sabiedrības, preses, brīvprātīgo, nevalstisko organizāciju iesaiste darbā ir ļoti nozīmīga. Sabiedrībā jāizskauž stereotipi, ka sods tikai tad ir sasniedzis mērķi, ja

vainīgais tiek sodīts ar reālu brīvības atņemšanu. Sociālais pedagogs ir tas, kurš veic sabiedrības izglītošanu, lai veicinātu tās pozitīvo attieksmi un atbalstu.

Kā pēdējo kritēriju varētu izcelt preventīvā darba novērtēšanu. Sociālais pedagogs sistemātiski veic rezultātu izvērtēšanu, lai redzētu rezultātus, izdarītu nepieciešamās korekcijas un plānotu nākamos preventīvos pasākumus.

No tā var secināt, ka organizējot preventīvo darbu jāvadās no sekojošiem kritērijiem:

1. Likumpārkāpumu preventīvais darbs ir koordinēts.
2. Izriet no bērnu vajadzībām.
3. Balstās uz kādu no sociālajām teorijām un pētījumiem.
4. Tiek īstenots regulāri un ilgtermiņā.
5. Veicina bērnu socializāciju un sekmē sociālo prasmju apgūšanu.
6. Likumpārkāpumu preventīvais darbs organizējams, lai sniegtu atbalstu un disciplinētu.
7. Likumpārkāpumu preventīvais darbs tiek organizēts, piesaistot dažādus resursus.
8. Likumpārkāpumu preventīvais darbs sistemātiski tiek pārraudzīts un novērts.

Tā tik panākta profesionāla, psiholoģiski un pedagoģiski pamatotu palīdzība, kas ļauj izvairīties no kļūdām. [22]

Valsts probācijas dienests sadarbojas ar daudzām iestādēm, jo strādā ar vairākām funkcijām. Galvenie sadarbības partneri valsts pārvaldē esošās iestādes. [skat.3.tabulu] Iestādes ar kurām sadarbojas Valsts probācijas dienests var iedalīt vairākās jomās. [skat. 3. shēmu]

3.tabula

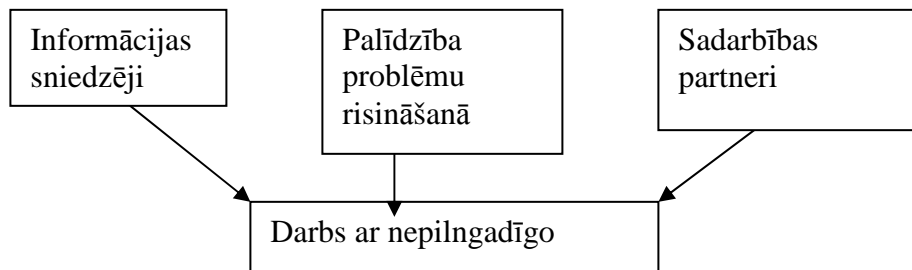
Valsts probācijas dienesta sadarbības partneri

Sadarbības partneri	Risināmo jautājumu joma
Prokuratūra	Konsultācijas likumdošanā, sabiedriskā darba izpildē
Valsts policija	Kopēja kontrole
Nepilngadīgo lietu inspekcija	Informācijas par nepilngadīgo
Tiesa	Tiesas nolēmumu izpilde
Izglītības iestādes	Informācijas iegūšana, preventīvais darbs

Pašvaldības sociālie dienesti	Informācijas sniegšana, problēmu risināšana
Nevalstiskās organizācijas	Palīdzība problēmu risināšanā
Pašvaldības un valsts iestādes	Sabiedrisko darbu organizēšana

3.shēma

Sadarbības iestādes var iedalīt trīs jomās:

Izvērtējot sadarbību ar iestādēm var secināt, ka iestādes, kas pieprasa informāciju ir ieinteresētas un pretimnākošas. Risina neskaidros jautājumus un interesējas par lietas gaitu.

Grūtības sagādā informācijas sniedzēji, jo nav ieinteresēti un darbinieki nav informēti par piemērotāko informāciju, kas nepieciešama izvērtēšanas ziņojuma sastādīšanai. Tādēļ ir jāveic izskaidrojošs darbs ar iestādēm.

Laba sadarbība ir ar nevalstiskām organizācijām, kuras labprāt iesaistās problēmu risināšanā. Šo iestāžu mērķis - palīdzības sniegšana. Lielākas grūtības sagādā sociālo dienestu speciālisti, kuri nelabprāt iesaistās darbā ar augsta riska ģimenēm. To viņi pamato ar ģimeņu motivācijas trūkumu savu problēmu risināšanā.

Sadarbojoties ar sociālajiem darbiniekiem var secināt, ka viņiem nav izpratnes sociālpedagoģisko problēmu risināšanā. Tas izskaidrojams ar to, ka pašvaldību sociālajiem darbiniekiem nav atbilstošas izglītības.

3.2. Deviantas uzvedības cēloņi nepilngadīgajiem

Kā sociālai būtnei bērnam ir nepieciešams izjust piederību sociālām grupām, kurām ir liela nozīme viņu dzīvē. Šīs grupas ir ģimene, skola, sabiedrība. Šajās socializācijas vidēs gūtā dzīves pieredze nosaka bērna turpmāko uzvedību, kas īpaši izpaužas pusaudžu vecumā.

Analizējot Jakova Plinera grāmatu "Grūti audzināmu skolēnu uzvedības korekcija" var izdalīt cēloņus, kas rada pusaudžu uzvedības novirzes. "Visā visumā jāatzīmē, ka lielākai daļai nepilngadīgo noziedznieku par cēloni bija ģimenes atbalsta un vecāku mīlestības trūkums". [15] Tie ir- vecāku tikumiskā nostāja, kas izpaužas viņu uzvedībā ikdienā: sistemātiska alkohola lietošana, konflikti, vardarbība, uzmanības un mīlestības trūkums, ģimenes locekļi paši pārkāpj likumu (zog, iesaistās apreibinošu vielu nelegālā tirdzniecībā). Divas trešdaļas nepilngadīgo likumpārkāpēju auguši ģimenēs, kur ģimenes tikumiskajai nostājai ir bijusi slēpta forma- vēsas emocionālās attiecības, komunikācijas trūkums starp ģimenes locekļiem, vienaldzība, vecāku egoisms. Kā nemazsvarīgāku uzvedības novirzes cēloni var minēt vecāku pedagoģisko nostāju. To raksturo vecāku izvirzītās prasības pret pusaudzi. Neuzliekot pusaudzim nekādus pienākumus, akli izdabājot viņa prasībām, kaprīzēm, vecāki veicina tādu rakstura īpašību attīstību kā egoisms, bezatbildība, visatļautība. Savā darba praksē autoram bieži nākas strādāt ar šādu pusaudžu kategoriju un jāatzīst, ka darbs šiem pusaudžiem ir vēl grūtāks, kā ar tiem, kuri nāk no sociāli nelabvēlīgajām vidēm.

Pretēja nostāja iepriekš minētajai ir pārāk stingrā pieeja pusaudžu audzināšanā, kur tiek izmantoti aizliegumi, ierobežojumi, sodi. Tā rezultātā pusaudzis nepakļaujas vecāku kontrolei un rodas noturīgas novirzes no uzvedības normām.

Ir ģimenes, kurās vecāki izvairās no bērnu audzināšanas pienākumiem, paļaujoties uz to, ka pusaudzis ir jau it kā pieaudzis. Vecāki nekontrolē, kā tiek pavadīts brīvais laiks, ar ko pusaudzis draudzējas. Jau valsts līmenī tiek runāts par pusaudžiem, kuri atstāti bez vecāku uzraudzības ilgstoši, jo viņu vecāki ir darbā ārzemēs. Savā praksē šos bērnus dēvējam par „Īrijas bērniem” un viņu likteņi nav apskaužami, jo nebūdami vecāku kontrolē, šie pusaudži dzīvo pilnīgā brīvības ilūzijā un nekontrolē savu rīcību, tā nonākot uz noziedzības ceļa. [23]

Var secināt, ka ģimenei ir būtiska loma bērna uzvedības veidošanā un kā uzvedības noviržu cēloņus autors saskata:

1. Vecāku tikumiskajā nostājā.
2. Vecāku pedagoģiskajā nostājā.
3. Vecāku izvairīšanās no savu audzināšanas pienākumu veikšanas.

Tā rodas riska faktori, kas pusaudzi var novest pie likumpārkāpumu izdarīšanas.

Kā galvenos riska faktoros, kas atstāj negatīvu ietekmi uz bērna dzīves attīstību ģimenē var minēt:

1. Lomu nenoteiktību, veidojot savstarpējās attiecības ģimenē.
2. Bērnu un vecāku attiecību nelīdzsvarotību.
3. Ģimenes sociālekonomisko stāvokli.
4. Vecāku izglītības līmeni.
5. Ģimenes dzīvesveids.

Ģimenē gūtā pieredze veido paliekošus uzvedības stereotipus. Starp pusaudžu likumpārkāpumiem un socializācijas procesiem ir saistība- likumpārkāpumu veidošanās ir kā iespējamās sekas bērībā gūtajam uzvedības modelim.

Pusaudži, kuri nonāk autora redzeslokā, visi kā viens atzīst, ka skolā viņiem nepatīk, jo tur esot garlaicīgi un nepatīkot skolotāji. Skolas drošas vides trūkums, galvenokārt, ir pusaudžu attieksmes pret mācībām salīdzināšana ar viņa garīgajām spējām. Skolotāji bieži vien neizprot, ka pusaudžu uzvedības traucējumi bieži vien nav nošķirami no mācību grūtībām. Riska ģimenēs pusaudzis nesaņem pietiekamu palīdzību un kontroli, skolās vērojama pasivitāte darbā ar sociālā riska ģimenēm. Pusaudzis, saskaroties ar grūtībām, viens pats nespēj tās risināt, tādēļ rodas negatīva attieksme pret mācībām, neticība sev un protests pret skolotājiem, skolu.

Liela kļūda ir negatīvā stimula izmantošana darbā ar pusaudžiem, lai risinātu viņu uzvedības problēmas. Nosodījumi un rājieni, dažādi sodi, brīdinājumi, draudi, rada psiholoģisko barjeru starp pusaudzi un skolotāju. Pusaudzis vēl vairāk noslēdzas, kļūst neprognozējams, uzvedība vēl vairāk pasliktinās.

Ir pierādīts, ka grūti audzināmiem pusaudžiem ir paaugstināta emocionalitāte, tādēļ viņi jo īpaši asi reaģē uz apstākļiem, kas apdraud viņu personību. Tas arī izraisa disciplīnas un kārtības pārkāpumus skolās.

Līdztekus ģimenei, skolai, arī sabiedrība ļoti būtiski ietekmē pusaudžu uzskatus, uzvedību. Sarunās ar pusaudžiem ir neiespējami viņu pārliecināt, ka alkohola lietošana ir kaitīga un izraisa atkarību, jo masu saziņas līdzekļos, pusaudzis redz pretējo, ka, kur ir bagātība, jautrība, bezrūpība, tur ir arī alkohols. Tas ir izaicinājums pusaudzim, kurš vēlas būt pamanīts, svarīgs, mīlēts. Reklāmas aicina stilīgi ģērbties, ar plašu vērienu atpūsties. Pusaudži ne vienmēr likumīgā ceļā spēj apmierināt savas vēlmes un šādu vēlmju un iespēju neatbilstība var veicināt izdarīt likumpārkāpumus. Bez tam sabiedrība ir diezgan noraidoša pret pusaudžu grupām, kas, viņuprāt, aug kā patērētāji. Pusaudzis sajūt šo noraidījumu un vēršas pret sabiedrību ar protestu, pārkāpjot likumu.

Apkopojot informāciju autors var izdalīt personības socializācijas ietekmējošos vides faktorus Igora Puškareva skatījumā: personības ietekmējošie sociālās vides faktori ir ģimene, vienaudži, skola, masu informācijas līdzekļi, kas nosaka pusaudža zināšanas, prasmes, attieksmi, dzīvesveidu, sociālo lomu apguvi.[19]

3.3. Sociāla pedagoga darbības funkcijas darbā ar nepilngadīgajiem Valsts probācijas dienestā.

Darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem ir nepieciešams zināšanu kopums, kas dotu iespēju noskaidrot un neitralizēt pusaudžu noziedzības veicinošus apstākļus. Noziedzības novēršana ir sarežģīts process, jo tajā nevar iztikt bez iesaistīšanās cilvēku personīgajās dzīvēs, kas ir ļoti delikāts jautājums un prasa specifiskas zināšanas. Veidojot nepilngadīgo noziedzības novēršanas sistēmu, nevar iztikt bez preventīviem pasākumiem dažādu antisociālu parādību novēršanā gan pusaudžu vidē, gan sabiedrībā. Liela loma ir kvalitatīvu pasākumu veikšanai pusaudžu tiesiskās audzināšanas jomā, kā arī vecāku izglītošanai dažādu deviāciju novēršanā.

Sociālajam pedagogam, strādājot Valsts probācijas dienestā, darbā ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem ir jāveic sekojoši uzdevumi:

1. Organizēt un veikt sabiedriskā darba izpildi.
2. Nostiprināt pusaudzī sabiedrībā atbalstošas vērtības.
3. Atturēt pusaudzi no atkārtotām pretlikumīgām darbībām.
4. Reintegrēt pusaudzi ar uzvedības novirzēm sabiedrībā.

Probācijas dienestā sociālais pedagogs strādā kā speciālists, kuras savā darbā var izmanto E. Holostova dotās sociālā pedagoga funkcijas:

1. Diagnosticējošo- pēta pusaudža socializācijas apstākļus viņa tuvākajās vidēs- ģimenē, skolā.
2. Prognozējošo- prognozē procesu norisi ģimenē, vienaudžu grupā, sabiedrībā, nosaka noziedzīgu nodarījumu iespējamo recidīvu.
3. Tiesību aizsargājošo- izmanto likumus un tiesiskos aktus, lai nepārkāptu pusaudžu tiesības, ģimenes personīgo interešu neaizskaramību. Pusaudžu tiesību aizsardzības uzlabošanā ir svarīga arī jaunu likumu pieņemšana, labojumu izdarīšana esošajā likumdošanā. Probācijas dienesta galvenais uzdevums ir panākt likumu un normatīvo aktu kvalitatīvu izpildi, analīzi un korekciju iesniegšanu likumdošanas nepilnības gadījumos.
4. Organizatorisko- organizē citu institūciju iesaistīšanos pusaudžu problēmu risināšanā.
5. Profilaktisko-novērtē situāciju un izmanto resursus, lai novērstu jaunu noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu.
6. Psiholoģisko- sniedz nepieciešamo atbalstu krīzes situācijās.
7. Komunikatīvo-veido kontaktu ar pusaudzi, palīdz viņam veidot kontaktus ar sabiedrību.

Aina Vilciņa ir norādījusi, ka sociālais pedagogs savas funkcijas veic spriedzes laukā, kur ir kā starpnieks starp atsevišķiem indivīdiem, grupu un sabiedrību. Viņam ir jāizjūt apkārtējās vide iedarbība uz pusaudzi, jo vide ir pusaudža uzvedības izpausmes pārbaudes laiks, kas ietekmē viņa uzvedību. Autors savā darba praksē ir novērojis, ka noziegumu izdarījušie pusaudži, dažādu apstākļu dēļ, ir izveidojuši savu pusaudžu kultūru un veido sociālās attiecības ar tajā pieņemto uzvedību, kura jau vairs neiekļaujas sabiedrībā pieņemtās uzvedības noteikumiem. Tāpēc sociālais pedagogs ir tas, kurš maina sabiedrības attieksmi pret pusaudžiem un viņu vajadzībām, lai varētu veidot visiem pieņemamu vidi. Vācu profesors Jirgens Cinnekers ir atzinis, ka „izstumšana no sociālās telpas un atraidīšana pusaudžos var radīt pazeminātu pašvērtības izjūtu, kas savukārt var būt par iemeslu dažādām uzvedības problēmām.” [25]

Pastāv dažādi faktori, kas veicina noziegumu izdarīšanu pusaudžu vidū.

Galvenie riska faktori individuālajā līmenī:

1. Nepietiekami attīstītas prasmes organizēt savu brīvo laiku.
2. Uzvedības traucējumi- impulsīva, vardarbīga uzvedība.
3. Situatīva domāšana- tūlītēja reaģēšana uz situāciju, nedomājot par sekām.
4. Nespēja izpildīt skolā izvirzītās prasības.
5. Mācību stundu kavēšana.
6. Apreibinošu vielu lietošana.

Ģimene kā riska faktors:

1. Pusaudzis izjūt vecāku mīlestības trūkumu.
2. Nekonkvence vai pārmērīga bardzība disciplinējot pusaudzi.
3. Slikti materiālie apstākļi.
4. Ģimenē bieži konflikti, vāja komunikācija.

Skola kā riska faktors:

1. Skola ir pusaudžu atstumjoša- draudi izslēgt no skolas, mudināšana meklēt citu skolu.
2. Pusaudzis nespēj sevi pierādīt pozitīvi.
3. Pedagoģi nepievērš uzmanību pusaudžu problēmu risināšanai.

Vienaudži kā riska faktors:

1. Draudzība ar pusaudžiem, kas pārkāpj likumu.
2. Draugi ir vāji socializēti, neiekļaujas sabiedrībā.
3. Pusaudžu grupām ir tieksme meklēt asas izjūtas.

Sabiedrība kā riska faktors:

1. Apreibinošu vielu viegla pieejamība.
2. Sabiedrības locekļu iecietība pret alkohola lietošanas gadījumiem pusaudžu vidū.
3. sabiedrība ir noraidoša pret pusaudžiem, kuri izdarījuši likumpārkāpumus.

Minētie faktori norāda, ka sociālajam pedagogam, strādājot probācijas dienestā, savs darbs jāplāno preventīvā darba primārā, sekundārā un terciārā līmenī, veicot koordinējošu funkciju, iesaistot sadarbībā visas institūcijas, kas saistītas darbā ar pusaudžiem.

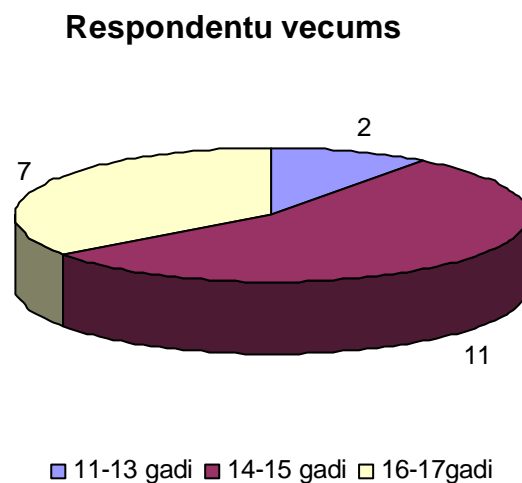
4. Nepilngadīgo, viņu vecāku un Valsts probācijas dienesta darbinieku anketēšanas un interviju rezultāti

Pētījuma mērķis: Noskaidrot sabiedriskā darba veicēju attieksmi pret piespriesto sodu.

Autors veica pētījumu par sabiedrisko darbu izpildi nepilngadīgajiem Valsts probācijas dienestā Kurzemes teritoriālajās struktūrvienībās. Pētījuma gaitā tika aptaujāti 20 nepilngadīgie, 6 vecāki, kuru bērni veica sabiedrisko darbu un piecu Valsts probācijas Kurzemes teritoriālo struktūrvienību vecākie referenti, kuru darba joma saistās ar sabiedrisko darbu izpildi.

Nepilngadīgajiem tika iedota anketa. [pielikums Nr.7] Pirmajā jautājumā tika noskaidrots respondentu vecums. [skat.1. diagrammu]

1.diagramma

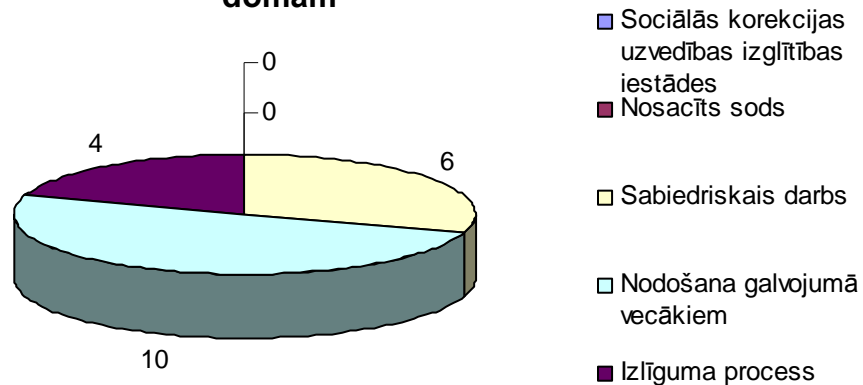

Analizējot rezultātus, kuri iegūti uz pirmo jautājumu var secināt, ka vairākums nepilngadīgo, kuriem tiesa piemērojusi piespiedu rakstura audzinoša līdzekli – sabiedrisko darbu veicēji ir vecumā no 14-15 gadiem, vecumā no 16-17gadiem ir 7 nepilngadīgie, bet jaunākā vecuma grupā no 11-13 gadiem ir 2 nepilngadīgie. Līdz ar to

var secināt, ka vairākums noziedzīgu nodarījumu izdarījuši nepilngadīgie vecumā no 14-15 gadiem. Tā pierādās, ka pusaudži pārkāpj likumu vecumposmā, kad viņiem svarīga grupas nozīme, vienaudžu viedoklis. [skat.2. diagrammu]

2.diagramma

Vispieņemamākais soda veids pēc respondentu domām

Apkopojot rezultātus uz otro jautājumu autors secina, ka visnepiemērotākais no soda veidiem ir ievietošana sociālās korekcijas izglītības iestādē. Pusaudži ar uzvedības problēmām ir labi informēti par sociālās korekcijas izglītības iestāžu specifiku, kas liecina par to, ka viņi ir izveidojuši savu subkultūru, kurā uzturas, apmainās ar informāciju, ir pieņēmuši tās vērtības un uzvedības modeli. Bez tam sociālās korekcijas izglītības iestādes asociējas ar cietumu, kur tomēr tiek ierobežota personas brīvība.

Uz jautājuma otro punktu par nosacīto sodu respondenti nesniedza nevienu atbildi apgalvojuma formā. Nepilngadīgie zina, ka par mazāk smagiem likumpārkāpumiem, viņus nevar sodīt nosacīti.

Uz jautājuma trešo punktu apstiprinoši atbildēja 6 respondenti. Tā ir trešā daļa no aptaujātajiem. Praksē arī ir pierādījies, ka tikai neliela daļa pusaudžu, kuriem tiesa ir piemērojusi sabiedriskos darbus, veic tos godprātīgi, bez pārkāpumiem. Pusaudži raduši neuzņemties atbildību par savu uzvedību, jo parasti atbildību uzņemas vecāki.

Uz jautājuma ceturto punktu piekrītoši atbildēja 10 aptaujāto respondentu, kas ir puse no kopējā respondentu skaita. Tas apstiprina to, ka pusaudži nevēlas uzņemties atbildību par savu nodarījumu. Šis sods neuzliek nekādu atbildību un pienākumus.

Uz jautājuma piekto punktu piekrītoši atbildēja 4 no aptaujātajiem respondentiem. Tie ir respondenti vecumā no 16- 17 gadiem, kuri jau daļēji spēj atzīt savas rīcības sekas, izprot cietušā zaudējumus. Vairāk apstiprinošu atbilžu būtu, ja sabiedrība būtu vairāk informēta par izlīgumu un tā sekām.

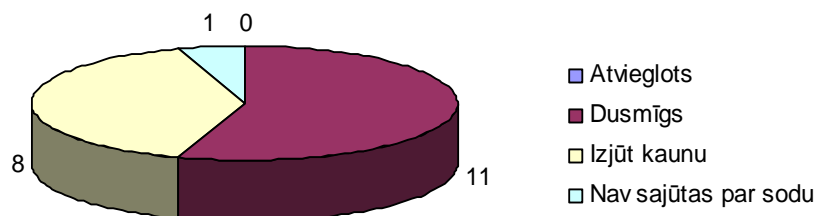
Apkopojot atbilžu variantus var secināt:

1. Pusaudži nav apmierināti ar sodu – sabiedriskais darbs, jo neizprot soda būtību, nav pieraduši uzņemties atbildību.
2. Atbildību par savu bērnu nodarījumiem uzņemas vecāki, jo pusaudži lielākoties ir nodoti vecāku galvojumā, tā devalvējot sodu un nostiprinot likumpārkāpējos pārliecību, ka pārkāpt likumu nav nekas nosodošs.
3. Vecumā no 16-17 gadiem pusaudzis jau spēj uzņemties atbildību par savu nodarījumu, izprot cietušā lomu, spēj saskatīt sava nodarījuma sekas, bet nepieciešams ieguldīt izglītojošu darbu, lai mainītu pusaudžu sociālo domāšanu.

Pusaudži baidās no savas brīvības ierobežošanas, bez tam viņi uzturas subkultūrās, kurās iegūst visu nepieciešamo informāciju par sociālās uzvedības korekcijas izglītības iestādēm. [skat.3. diagrammu]

3.diagramma

Respondentu izjūtas pēc soda piespriešanas

Ar trešā jautājuma palīdzību autors vēlējās noskaidrot respondentu izjūtas, uzzinot, ka viņam jāstrādā sabiedrības labā no mācībām un darba brīvajā laikā.

Apkopojot rezultātus uz trešo jautājumu autors var secināt, ka sabiedriskā darba piemērošanu pusaudzis uztver kā bargu sodu, kas tomēr ierobežo viņa tiesības. Tādēļ ir arī saprotamas izjūtas, kas ir dominējošās uzzinot tiesas lēmumu.

11 respondentu, kas ir lielākā daļa no respondentu skaita ir dusmīgi par viņiem piemēroto sodu. Uz to arī norāda viņu uzvedība, ierodoties reģistrēties soda izpildēdusmas, protests, nievājoša attieksme.

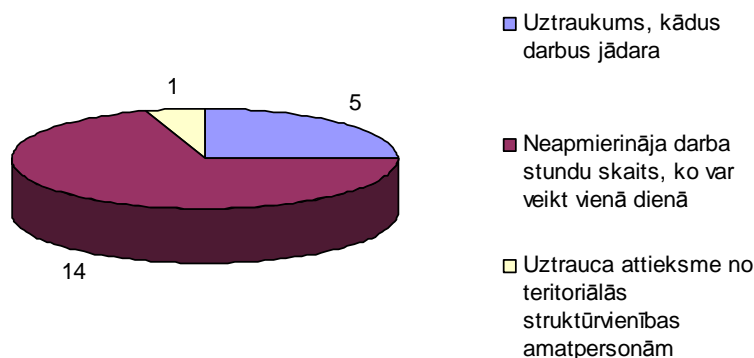
Kauns par to, ka jāstrādā sabiedrības labā ir 8 respondentiem. No prakses zināms, ka pusaudži kaunas par to, ka viņiem jāveic nenozīmīgi, viņuprāt apkaunojoši darbi- jāsakopj apkārtne, jākrāmē malka. Likumdošana ierobežo pusaudžus nodarbināt viņu veselībai apdraudošos darbos, bet reālā dzīve rāda, ka sabiedriskā darba veicēji ikdienā strādā celtniecībā un saņem par to algu.

Uz jautājuma ceturto punktu piekrītoši atbildēja 1 respondents. Jo viņš iepriekš ir atradies sociālās korekcijas izglītības iestādē un sabiedrisko darbu piemērošanu salīdzinoši neuztver kā sodu.

Apkopojot atbilžu variantus var secināt; lielākā daļa sabiedriskā darba veicēju sodu uztver kā apgrūtināšu un izjūt dusmas, kaunu, ka jāstrādā sabiedrības labā. [skat.4. diagrammu]

4.diagramma

Respondentu izjūtas piesakoties Valsts probācijas dienestā sabiedrisko darbu izpildei

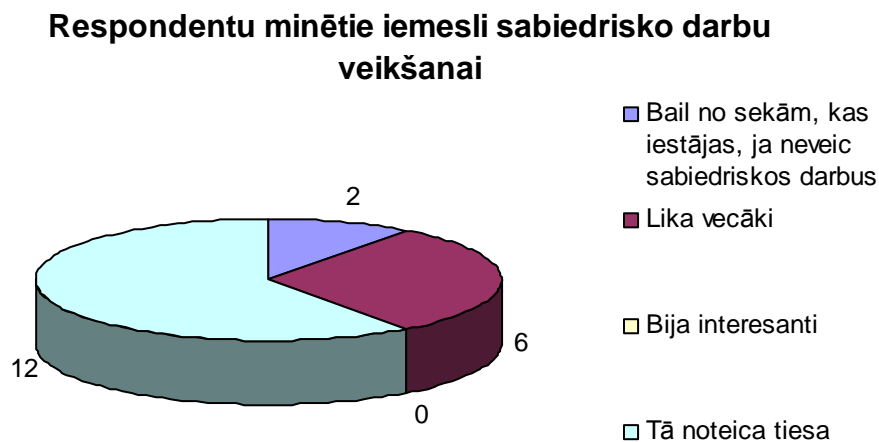

Pēc respondentu sniegtajām atbildēm var secināt, ka 14 no aptaujātajiem respondentiem neapmierināja pieļaujamais stundu skaits, ko var veikt vienā dienā. No aptaujātajiem respondentiem 5 nepilngadīgie uztraucās par veicamajiem darbiem, ko ierādīs darba devējs. Līdz ar to var secināt, ka Valsts probācijas dienesta sociālajam darbiniekam ir jāpievērš uzmanību, kādu darbu ierādīt, lai nepilngadīgajam nerastos diskomforta sajūta, kas veicina iespēju pārkāpt sabiedriskā darba nosacījumus. Vienam no aptaujāto respondentu uztrauca attieksme no Valsts probācijas dienesta amatpersonām, kas liek secināt, ka iespējams ir bijusi negatīva iepriekšējā pieredze ar amatpersonām.

Apkopojot atbilžu variantus var secināt:

1. Nepilngadīgie vēlas ātrāk nostrādāt piespriešanās darba stundas, jo vēlas atbrīvoties no soda.
2. Nerādītie darbi nepilngadīgajiem liekas pazemojoši, jo sabiedrības attieksme pret nepilngadīgajiem bieži vien ir nievājoša, ar tieksmi pazemot.
3. Ir gadījumi, ka amatpersonas pārkāpj sava darba ētiku, ar necieņu izturas pret klientiem. [skat. 5. diagrammu]

5.diagramma

12 respondenti, kas ir lielākā daļa no aptaujātajiem, sabiedrisko darbu veikšanas motivācija bija tiesa spriedums, kas ļauj secināt, ka pamatā nepilngadīgie respektē tiesas pieņemto lēmumu. 6 no aptaujātajiem respondentiem galvenā motivācija, kāpēc viņi veica sabiedriskos darbus ir vecāku kontrole

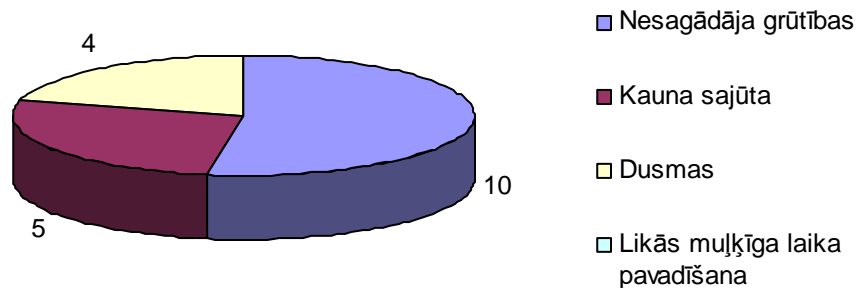
2 nepilngadīgie sabiedrisko darbus veica, jo baidās par sekām, kas iestājas, ja neveic sabiedriskos darbus.

Apkopojot atbilžu variantus var secināt:

1. Pusaudžiem ir saistošs tiesas lēmums, jo viņi to respektē, bet tās ir bailes par sekā, nevis izpratne par savu nodarījumu un sodu.
2. Liela daļa vecāku uzņemas atbildību par soda izpildi. [skat. 6. diagrammu]

6.diagramma

Respondentu izjūtas veicot sabiedrisko darbus

Apkopojot atbildes uz sesto jautājuma var secināt, ka 10 no aptaujātajiem respondentiem nesagādāja grūtības veikt sabiedriskos darbus, bet 5 no aptaujātajiem sabiedriskos darbus veicot, bija liels kauns. 4 no respondentu bija dusmas, ka jāstrādā. 1 sabiedriskā darba veikšana likās muļķīga laika pavadīšana.

Apkopojot atbilžu variantus var secināt:

1. Nonākot darba procesā, nepilngadīgie veic sev uzliktos darbus, bieži vien ir apmierināti par sava darba rezultātiem un atzīst, ka sods ir bijis audzinošs, tomēr otrreiz nevēlas pārkāpt likumu.
2. Tomēr pusei no respondentiem sods izraisa dusmas un kaunu, tas liecina, ka Valsts probācijas dienesta amatpersonai, kas veic sabiedriskā darba kontroli ir jābūt sociālajam pedagogam, jo līdztekus sabiedriskajam darbam ir jāveic audzinošais darbs ar pusaudzi, lai viņā mazinātu agresivitāti un veicinātu izpratni par sodu.

Autors veica intervēšanu arī Kurzemes reģiona Valsts probācijas dienesta amatpersonām, kas veica sabiedriskā darba izpildi nepilngadīgajiem. [pielikums Nr.8]

Intervijas mērķis bija izzināt Valsts probācijas dienesta amatpersonu viedokli par sabiedrisko darbu izpildi nepilngadīgajiem, sadarbībā ar vecākiem un tām saistītām problēmām un ierosinājumiem.

Apkopojot intervijas rezultātus uz pirmo jautājumu no piecām Valsts probācijas dienesta struktūrvienībām pagājušajā gadā bijuši 6 gadījumi, kad nepilngadīgo vecāki nav ieradušies kopā ar bērnu reģistrēties sabiedrisko darbu uzsākšanai.

Ar otrā jautājuma palīdzību autors vēlējās noskaidrot vecāku iesaistīšanos problēmas risināšanā, kas traucē sabiedrisko darbu izpildi.

Autors veica interviju ar piecām Valsts probācijas dienesta Kurzemes teritoriālo struktūrvienību amatpersonām, kas izpilda piespiedu audzinoša rakstura līdzekli - sabiedrisko darbu nepilngadīgajiem.

Intervijā tika uzdoti jautājumi, kas palīdz izprast problēmas sabiedriskā darba izpildes gaitu un to risināšanas iespējas.

Intervijā tika uzdoti sekojoši jautājumi:

1. Vai bija gadījumi, kad bērnu vecāki vai citi viņu likumiskie pārstāvji izvairās no reģistrēšanās soda izpildei kopā ar bērnu?

Struktūrvienības personas atzīmē, ka ir apbrīnojama vecāku bezatbildība, attiecībā uz sabiedrisko darbu izpildes reģistrāciju. Daļa vecāku uzskata, ka ir vienalga, kad notiek reģistrācija un kad bērns uzsāk sabiedrisko darbu izpildi.

No atbildēm var secināt, ka: daļa vecāku sodu- sabiedriskais darbs neuztver kā sodu. Vecāki paši ir bezatbildīgi attiecībā pret tiesas spriedumu.

Autors saskata šīs problēmas risinājumu: probācijas dienesta darbinieks tūlīt pēc tiesas sēdes tiek ar nepilngadīgo un viņa vecākiem. Amatspersona izskaidro viņiem soda būtību un turpmāko rīcību, lai varētu uzsākt soda izpildi.

2. Vai vecāki iesaistījās problēmu risināšanā, kuras traucēja sabiedrisko darbu veikšanu viņu bērniem?

Valsts probācijas amatpersonas apliecināja, ka daļa vecāku neizrāda nekādu interesi par to, kā viņu nepilngadīgie bērni veic sabiedriskos darbus. Pēc amatpersonu izteiktajiem brīdinājumiem vecākiem un bērniem, situācija uzlabojās tikai uz īsu brīdi, jo vecāki bija bezspēcīgi, lai ietekmētu savu bērnu rīcību. Amatspersonām ir neiespējami īsā laika posmā un dažās tikšanās reizēs ar nepilngadīgo, izmainīt viņu attieksmi pret sodu.

No saņemtajām atbildēm var secināt:

1. Vecāku attieksme pret sodu ir vienaldzīga.
2. Vecāki nespēj ietekmēt savu nepilngadīgo bērnu uzvedību, jo nav autoritātes saviem bērniem.
3. Nepilngadīgie likumpārkāpēji nepakļaujas vecāku varai.
4. Amatspersonai nav iespējams mainīt nepilngadīgā likumpārkāpēja attieksmi pret sodu.

Lai rastu risinājumu šai problēmai autors uzskata ka:

1. Jāveic izglītojošs darbs ar vecākiem.
2. Nepilngadīgie likumpārkāpēji jāiekļauj sociālās uzvedības korekcijas programmās, lai mainītu viņu kognitīvo domāšanu.
3. Vai problēmu risināšanā Jūs sadarbojāties ar citām institūcijām?

Valsts aprobācijas dienesta amatpersonas apliecināja, ka radušos problēmu risināšanā visbiežāk sadarbojas ar pašvaldību sociālajiem darbiniekiem, klašu audzinātājiem, nepilngadīgo lietu inspektoriem

Ir izveidojusies laba sadarbība ar sociālajiem darbiniekiem, kuri labi pārzina nepilngadīgā ģimenes situāciju, bet maz informēti par viņa problēmām skolā. Savukārt, klašu audzinātāji, lai arī ir neapmierināti ar savu skolnieku uzvedību un sekmēm, tomēr maz iesaistās to risināšanā un praktiski nesadarbojas ar citu institūciju speciālistiem.

No saņemtajām atbildēm var secināt: Valsts probācijas dienesta amatpersona sadarbojas ar dažādu institūciju speciālistiem, lai risinātu nepilngadīgā likumpārkāpēja problēmas, bet sadarbība nav koordināta un darbs nenotiek komandā.

Kā risinājumu autors piedāvā koordinētu, komandas darbu ar dažādu starpprofesionāļu piesaisti.

4. Kādā jomā pārsvarā nodarbina nepilngadīgos?

Valsts probācijas dienesta amatpersonas atbildēja, ka nepilngadīgie galvenokārt iesaistīti teritoriju uzkopšanā un labiekārtošanā savās pašvaldībās. Intervijā tika uzsvērts, ka ir maz darbu, kurus var veikt nepilngadīgie, jo atļautos darbu nosaka 1. pielikums Ministra kabineta noteikumiem Nr. 206 "Darbi, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus".[11] Lai arī pašvaldībās ir daudz darbu, kurus varētu likt veikt pusaudžiem, tomēr tos ierobežo likums.

No tā var secināt, ka ir jāizdara izmaiņas Ministru kabineta noteikumos, lai palielinātu veicamo darbu iespējas nepilngadīgajiem.

5. Vai nepilngadīgais uztvēra sabiedrisko darbu, kā sodu un darbu veica bez pārkāpumiem?

No intervijas var secināt, ka Valsts probācijas dienesta struktūrvienībās, kurās tika veikti sabiedriskie darbi apmēram puse no nepilngadīgajiem veica sabiedrisko darbu bez pārkāpumiem un pēc noteiktā darba grafika. Valsts probācijas amatpersonas sarunā atklāja, ka tie nepilngadīgie, kuri uztvēra sabiedriskos darbus, kā sodu par viņa nodarījumu.

6. Vai darba devēji ievēroja prasības, ko nosaka 1.pielikums Ministra kabineta noteikumiem Nr. 206 "Darbi, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus"?

No intervijas ar Valsts probācijas dienesta amatpersonām autors noskaidroja, ka izzinot savā piekritīgajā teritorijā iespējamos nodarbinātājus, kas varētu nodarbināt nepilngadīgos sabiedriskajos darbos, pārsvarā ir vietējās pašvaldības, izglītības iestādes, pirmsskolas izglītības iestādes, komunālās saimniecības, nevalstiskās organizācijas.

Minētās iestādes varēja piedāvāt darbus, kurus atbilstoši pēc likumdošanas var veikt nepilngadīgie. Piedāvājot šādus maz kvalificētus darbus, kā telpu, apkārtnes uzkopšana, nepilngadīgie protestē un nevēlas tādus darbus darīt. Viņi uzskata, ka tā tiek pazemoti un vēlreiz sodīti, ierādot šāda veida darbus.

7. Vai izpildot sabiedriskos darbus nepilngadīgajiem Jūs iesaistījāties citu sociālu jautājumu risināšanā?

No intervijas varēja secināt, ka probācijas amatpersonām nācās arī risināt citus sociālus jautājumus, kas radīja problēmas pašiem nepilngadīgajiem un kurus nepilngadīgie neprata risināt, vai arī nebija atbalsta problēmas risināšanā. Valsts probācijas amatpersonām, ka sveica sabiedriskā darba izpildi nepilngadīgajiem nācās risināt personu apliecinoša dokumenta kārtošanu, palīdzību briļļu iegādei, finansiālu palīdzību ceļa izdevumu sniegšanai. Sociālo jautājumu risināšanā probācijas dienesta amatpersonas sadarbojās galvenokārt ar pašvaldību sociālajiem darbiniekiem. Sarunās ar nepilngadīgajiem tika izzinātas problēmas un pēc tam ar sociālo darbinieka palīdzību problēma tika atrisināta.

Darba autore veica interviju arī ar vecākiem, [pielikums Nr.9] kuru bērniem tiesa noteica piespiedu audzinoša rakstura līdzekli - sabiedriskos darbus.

Intervija tika veikta ar 6 nepilngadīgo vecākiem un tika uzdoti šādi jautājumi:

1. Vai uzskatāt, ka sabiedrisko darbu piemērošana ir lietderīga sods nepilngadīgajiem?

Autore intervijā noskaidroja, ka visi intervētie vecāki atbildēja apstiprinoši ka sods, ko piemēro pašam nepilngadīgajam ir mērķtiecīgāks, nekā nodošana galvojumā vecākiem. Nodšana galvojumā vecākiem nepilngadīgais jūtas nesodīts un nenes nekādu atbildību par savu rīcību. Toties sabiedriskais darbs ļauj nepilngadīgajam ar savu darbu izciests sodu arī emocionāli pārdzīvot to kaunu, ko nozīmē saņemt sodu. Vecāki arī minēja darba pozitīvo pieredzi. Jo daudzi nepilngadīgie neizrāda iniciatīvu veikt darbu un arī ģimenē nevēlas strādāt.

Līdz ar to var secināt, ka no vecāku puses sabiedrisko darbu kā sodu nepilngadīgajiem uzskata par mērķtiecīgu un audzinošu līdzekli.

2. Kā jūsu bērns uztvēra sabiedriskā darba piemērošanu?

Pēc intervijas ar vecākiem autors noskaidroja, ka pārsvarā nepilngadīgie sabiedrisko darbu uztvēra ar bažām, kaunu un citi nepilngadīgie ar dusmu reakciju. Galvenokārt nepilngadīgajiem uztrauca, ko un kur liks strādāt. Nepilngadīgajiem bija kauns un bažas, ko teiks vienaudži, ka viņš redzamā vietā pašvaldībā slaucīs ielu, vai grābs lapas. Viens vecāks paskaidroja, ka viņa dēls sabiedrisko darbu kā piespiedu audzinošu līdzekli

uztvēra mierīgi un ar sapratni. Esot pat bijusi atvieglota sajūta. Mamma skaidro to tā, ka dēls ir pieradis pie darba, jo mājās ir liels palīgs un ejot pat brīvdienās pie jaunsaimniekiem pelnīt naudu saviem tēriņiem. Lielākas bažas dēlam par izlīguma procesu. Dēls esot bijis naidīgi noskaņots pret šo soda veidu, jo nevarot pieņemt, ka būs jālūdz piedošana.

No iegūtās informācijas var secināt, ka nepilngadīgiem nav īsta izpratne par pašu sodu Sabiedriskos darbus saista ar sevis pazemošanu un neizprot, ka sods ir piemērots par viņu nodarījumu. Līdz ar to var secināt, ka nepieciešams skaidrojošs darbs par soda būtību, palīdzēt izprast savu nodarījumu un savas rīcības sekas.

3. Vai Jūsu bērns uzskata, ka tas ir pelnīts sods?

Intervijā divi vecāki atzina, ka viņu bērni īpaši sodu neatzina, jo likumpārkāpumu izdarīja grupā un uzskatīja, ka citi šādu soda veidu ir pelnījuši vairāk. Trīs vecāki pastāstīja, ka viņu bērni ar sodu ir samierinājušies tikai tad, kad tika ierādīts darbs, kas būs jāveic, un ar to bija apmierināti. Pirms tam izteica neapmierinātību, jo kāpēc viņiem būs jāstrādā un otrs sods vienaudžu noniecinātā attieksme pret viņiem. Viens no vecākiem atzina, ka viņa bērns sabiedrisko darbu piemērošanu uztvēris ar sapratni, jo pats atzinis, ka likumpārkāpums, ko izdarījis ir bijis muļķīgs un par to pašam arī jāmaksā.

No vecāku atbildēm var secināt, ka nepilngadīgie, kuri ir izdarījuši pārkāpumu grupā saprot, ka sodu ir pelnījuši, bet ne tādu, kur var iegūt publisku nosodījumi, vai kur sabiedrība var nojaust, ka viņi ir sodīti. Līdz ar to var secināt, ka nepilngadīgie nav gatavi atbildēt par savu rīcību.

4. Vai Jūsu bērns sabiedrisko darbu izpildes laikā ievēroja sabiedrisko kārtību, nelietoja alkoholu, laicīgi ieradās mājās?

Četri no intervētajiem vecākiem atzina, ka viņu bērnu uzvedība uzlabojās un varēja novērot, ka sods viņus mobilizē. Ja arī gāja uz pasākumiem tad laicīgi bija mājās, un ievēroja vecāku norādījumus.

Divi no vecākiem atzina, ka sabiedriskais darbs neesot viņu bērnus ietekmējis. Apmeklējuši pasākumus un ļoti vēlu nākuši mājās. Par draudiem, ka viņiem var piemērot bargāku sodu pie kārtējā pārkāpuma uztvēruši skeptiski. Vecāku nostāja ir ļoti skeptiska un paši atzīst, ka savu bērnu uzvedību nevarot kontrolēt.

No iegūtajām atbildēm var secināt, ka piespiedu rakstura audzinoša līdzekļa – sabiedriskais darbs piemērošana viņu bērnu uzvedību ietekmē pozitīvi, kas ļauj izdarīt secinājumus, ka sods sasniedz mērķi, bet nepieciešams izglītojoša darbs ar nepilngadīgajiem, kas veidotu atbildības sajūtu par savu rīcību.

5. Ieteikumi sociālajam pedagogam veicot sabiedriskā darba izpildi Valsts probācijas dienestā

Analizējot reglamentējošo dokumentus, kas nosaka piespiedu audzinošu rakstura līdzekļa– sabiedriskā darba piemērošanu bērniem, sabiedriskā darba izpildes kārtību, anketu un interviju apkopotos rezultātus, autors izstrādāja ieteikumus, kas būtu jāņem vērā sociālajam pedagogam, kas veic sabiedriskā darba izpildi Valsts probācijas dienestā:

1. Valsts probācijas dienesta amatpersonai, kas veic darba funkcijas, kas saistītas darbā ar nepilngadīgajiem ir nepieciešama sociāla pedagoga izglītība. Sabiedrisko darbu izpildē ir daudz jautājumu, kur būtu nepieciešamas zināšanas sociālo problēmu risināšanā.
2. Paralēli savai darba funkcijai Valsts probācijas dienesta sociālajam pedagogam jāveido sadarbība ar citām institūcijām un jāveic preventīvais darbs, lai mazinātu nepilngadīgo noziedzību.
3. Jāveic informējošs un skaidrojošs darbs ar pašvaldībām, viņu darbiniekiem un iespējamiem darba devējiem, lai izskaidrotu sabiedriskā darba specifiku un lauztu negatīvos stereotipus par nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem.
4. Jāveido sadarbība ar tiesu, bāriņtiesu, lai Valsts probācijas dienesta sociālais darbinieks pēc tiesas, kurā nepilngadīgajam piespriests sods par piespiedu audzinošu rakstura līdzekli – sabiedriskais darbs, varētu uzreiz tikties ar nepilngadīgo un viņu vecākiem, lai izskaidrotu viņiem sabiedriskā darba veikšanas nosacījumus.
5. Veicot sabiedriskā darba izpildi, sociālajam pedagogam sarunās ar nepilngadīgo ir nepieciešams noskaidrot viņa sociālās problēmas, attiecības ģimenē, lai būtu iespējams veidot sadarbību ar pašvaldībām, skolām to risināšanā.
6. Valsts probācijas dienesta sociālajam pedagogam vismaz vienu reizi, sabiedriskā darbam izpildes laikā, būtu nepieciešams veikt sarunu ar nepilngadīgā vecākiem, lai izzinātu nepilngadīgā uzvedību, attieksmi, tā savlaicīgi novēršot turpmākos riskus, kas var veicināt jaunu likumpārkāpumu izdarīšanu.

Nobeigums

Pētot sociālā pedagoga darbību ar nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem, veicot sabiedriskos darbus Valsts probācijas dienestā, autors analizēja valstī pieņemtos likumus, kas nosaka sodus nepilngadīgajiem par noziedzīgu nodarījumu izdarīšanu. Autors, veicot pētījumu, nonāca pie secinājuma, ka likumos nepieciešamas izmaiņas.

Darbā tika analizēta preventīvā darba nozīme, iesaistot sadarbībā visas institūcijas, kas saistītas ar bērnu audzināšanu un izglītību. Tomēr preventīvais darbs netiek veikts komandā.

Darbā tika analizēti apstākļi, kas veicina noziedzību nodarījumu izdarīšanu nepilngadīgo vidū. Tomēr maz tiek strādāts, lai novērstu riska faktorus, kas veicina nepilngadīgo uzvedības problēmas.

Autors detalizēti analizēja Valsts probācijas dienesta funkcijas, sīkāk pievērsoties sabiedriskā darba tiesiskai reglamentācijai un tās piemērošanai praksē.

Tika pierādīts, ka sabiedriskā darba izpildītājam jābūt ar sociālā pedagoga izglītību, jo darba specifika prasa īpašu pieeju nepilngadīgajiem, lai varētu veikt viņu uzvedības korekciju. Sociālajam pedagogam nepilngadīgajiem, soda izpildes laikā, ir jāsniedz atbalsts, jāizprot viņu sociālās problēmas, to risināšanā jāiesaista citu institūciju speciālisti.

Darba teorētiskā daļa apstiprinājās ar pētījuma rezultātiem, kurā tika izpētīts sabiedriskā darba veicēju, viņu vecāku un Valsts probācijas dienesta amatpersonu viedoklis par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs izpildi un tā audzinošo nozīmi.

Apkopojot darbā analizēto, autors var izdarīt sekojošus secinājumus:

1. Jāiesniedz priekšlikumi Valsts probācijas dienestam, lai veiktu nepieciešamos grozījumus likumdošanā, kas nosaka sabiedrisko darbu kārtību un izpildi.
2. Jāuzlabo sabiedriskā darba izpildes organizēšanas prakse un kvalitāte Valsts probācijas dienesta struktūrvienībās un pašvaldībās.
3. Jāpanāk aktīvāka sabiedrības, nodarbinātāju līdzdalība sabiedrisko darbu organizēšanas praksē.

4. Jāuzlabo sadarbība ar tiesu, lai panāktu plašāku audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs piemērošanu nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem.
5. Veicot soda izpildi, paralēli darbam sabiedrības labā, nepilngadīgajiem likumpārkāpējiem jāveic sociālās uzvedības korekcija.

Literatūras saraksts

1. Administratīvo pārkāpumu kodekss,. - R.: Latvijas Vēstnesis. -11.11.2005.
2. Alternatīvas cietumam: darbs ar riska bērniem pašvaldībās., - Rīga, 2003. – 146 lpp.
3. Drekslere J. Par nepilngadīgo noziedzību rajonā// Saldus Zeme. - 17.02.2005. – 5.lpp.
4. Huperts N. Šinders E. Pedagoģijas pamatjautājumi. – Stambula, 1999. - 39lpp.
5. Kas tev jāzina par kriminālsodu - piespiedu darbs. Informatīvs buklets. - R.: 2005.
6. Kārtība , kādā Valsts probācijas dienesta amatpersonas organizē sabiedriskā darba izpildi bērniem. – R.: VPD, - 31.06.2005.
7. Konvencija par bērna tiesībām. – R.: Rīgas bērnu tiesību aizsardzības centrs, 1991. – 24 lpp.
8. Krimināllikums. – R.: Kamene, 2004.g. – 197 lpp.
9. Kriminālprocesa likums//Latvijas Vēstnesis. - 2005. – 347 lpp.
10. Latvijas Republikas Saeima. Bērnu tiesību aizsardzības likums. –R.: Latvijas Vēstnesis - 1998.19.06. – 4.lpp.
11. Ministra kabineta noteikumiem Nr. 206. 1.pielikums ”Darbi, kuros aizliegt nodarbināt pusaudžus” - Rīga ,28.05.2002.
12. Ministru kabineta noteikumi Nr.10 ”Noteikumi par darbiem, kuros atļauts nodarbināt bērnus vecumā no 13 gadiem, Rīga - 28.05.2002.
13. Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem, //Latvijas Vēstnesis-19.11.2002.
14. Plaude I. Sociālā pedagoģija. – R.: Raka, 2003. - 172. lpp.
15. Plinerts J. Grūti audzināmo skolēnu uzvedības korekcija. –R.: SIA, ”Izglītības soļi”, 2002.- 78 lpp.
16. Puškarevs I. Attīstības psiholoģija. - R.: RaKa, 2001. – 88 lpp.
17. Probācijas klienta lietas izveidošanas, noformēšanas, atjaunošanas, izbeigšanas un glabāšanas kārtība”, www.probacija.lv
18. Rūpa T. Bērns un Kriminalitāte. – R.: Raka - 2001. – 363 lpp.
19. Siliņa S. Probācija – brīnumlīdzeklis vai mērķtiecīgs vai ilglaicīgs darbs//

Psiholoģijas pasaule. – 02.02.2006. - 54.- 55.lpp.

20. Sociālā darba terminoloģijas vārdnīca. – R.: SDSPA „Attīstība” - 2000. – 368 lpp.
21. Soda izpilde kodekss, www.likumi.lv
22. Šiļņeva L. Starpprofesionāļu komandas darbs ar sociālo gadījumu. – R.: SDSPA „Attīstība”-2000. 69 lpp.
23. Tretjakova I. Jauniešu delikvence sociālajā vidē// Psiholoģija, 2005.g.Nr.1. - 22. lpp.
24. Valsts probācijas dienesta stratēģija 2006 – 2008. - R.: – 07.10.2005.,26.lpp.
25. Vilciņa A. Sociālā pedagoga funkcijas, loma un vieta izglītības iestādēs. – R.: SDSPA „Attīstība” – 1995.g.,46.lpp.
26. <http://intranet.probacija.lv/prob/doc/article/186>
27. <http://www.likumi.lv/doc.php?id=88966>
28. <http://www.probacija.lv/lat/gen/12>

Anotācija

Sociālā pedagoga darbība ar nepilngadīgajiem sabiedriskajos darbos Valsts probācijas dienestā.

Darba mērķis: Izpētīt sociālā pedagoga darbību, sabiedriskā darba izpildē Valsts probācijas dienestā.

Darbs sastāv no 4 daļām.

Pirmajā daļā tiek analizēta audzinoša rakstura piespiedu līdzekļa – sabiedriskais darbs, tiesiskā reglamentācija un tās piemērošana praksē.

Otrajā daļā tiek iepazīstināts ar Valsts probācijas dienesta funkcijām, darbības virzieniem un likumdošanu, kas nosaka Valsts probācijas dienesta darbību.

Trešajā daļā tiek analizēts preventīvais darbs, lai mazinātu pusaudžu noziedzību. Aplūkoti noziedzības veicinošie apstākļi un noteikta sociālā pedagoga darbība, veicot sabiedriskā darba izpildi nepilngadīgajiem.

Ceturtajā daļā apkopoti anketas, interviju rezultāti par sabiedrisko darbu veicēju, viņu vecāku un probācijas darbinieku viedokļiem veicot un uzraugot sabiedriskos darbus.

Izstrādāti ieteikumi sociālajam pedagogam, kurš strādā Valsts probācijas dienestā un veic sabiedrisko darbu izpildi nepilngadīgajiem.

Ieteikumus varētu izmantot darbinieki Valsts probācijas dienestā. Tie varētu sekmēt izveidot sekmīgāku preventīvo darbību ar nepilngadīgajiem, tā mazinot noziedzības līmeni nepilngadīgo vidū Latvijā.

Annotation.

Activities of a social pedagogue with minors in public works of the State Probation Office.

The aim of the diploma paper: to explore the activities of a social pedagogue as regards public works in the State Probation Office.

The diploma paper consists of 4 parts.

Public works as a means of great educational value, legal regulations and their use in practice are analysed in the first part.

We are informed about the functions of the State Probation Office, directions of activities and legislation, which determine the activities of the State Probation Office in the second part.

Preventative activities to decrease the number of crimes committed by teenagers are analysed in the third part. Circumstances promoting crimes and activities of a social pedagogue, making minors do public works, are also discussed.

The results of the questionnaires, filled in by directors of public works and their parents and opinion of probation officers who supervise public works, are summarised in the fourth part.

Recommendations to social pedagogues, who work in the State Probation Office with minors in public works, are worked out.

Recommendations could be used by the personnel of the State Probation Office. They could promote more successful preventative activities, working with minors to decrease the rate of crimes among them in Latvia

Pielikumi

Pielikums Nr. 1

Vienošanās par bērnu nodarbināšanu sabiedriskajā darbā Nr. _____

vieta _____

200_.gada _____

Valsts probācijas dienesta _____ teritoriālā struktūrvienība, kas atrodas _____, tās vadītājas _____ personā, no vienas puses, turpmāk tekstā - Dienests, un

_____, kas atrodas _____, reģ.nr. _____, _____ personā, no otras puses, turpmāk tekstā - Nodarbinātājs, abi kopā un katrs atsevišķi, turpmāk tekstā - Puses, noslēdza šo vienošanos par bērnu nodarbināšanu sabiedriskajā darbā (turpmāk – Vienošānās):

I. Vienošānās priekšmets

1. Pamatojoties uz likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 29.panta otro daļu Dienests nosūta un Nodarbinātājs pieņem bezatlīdzības nodarbināšanai bērnus, kuriem ar tiesas nolēmumu piemērots audzinoša rakstura piespiedu līdzeklis – sabiedriskais darbs (turpmāk – Bērns).

II. Vienošānās termiņš

2. Vienošānās noteikumi stājas spēkā ar tās parakstīšanas brīdi un ir spēkā vienu gadu no tās parakstīšanas brīža.

3. Ja neviena no pusēm līdz Vienošānās termiņa beigām Vienošānos nelauž, tiek uzskatīts, ka Vienošānās tiek pagarināta uz vienu gadu.

III. Pušu tiesības un pienākumi

4. Nodarbinātāja pienākumi:

4.1. kopā ar Bērnu Dienesta amatpersonas klātbūtnē aizpildīt darba grafiku un nodot to Dienesta amatpersonai;

4.2. ja darba grafiks mainās, iesniegt darba grafika grozījumus Dienestam;

4.3. ierādīt Bērnam konkrētu darbu;

4.4. radīt darba aizsardzības prasībām atbilstošus darba apstākļus un Dienesta amatpersonas klātbūtnē iepazīstināt Bērnu ar darba aizsardzības un darba kārtības noteikumiem;

4.5. nodrošināt Bērnu ar darba veikšanai nepieciešamajiem darbarīkiem un instrumentiem un aizsardzības līdzekļiem;

4.6. uzraudzīt, kā Bērns veic ierādīto darbu saskaņā ar sastādīto darba grafiku;

4.7. pēc Dienesta pieprasījuma sniegt informāciju par Bērna nostrādāto stundu skaitu;

4.8. nekavējoties informēt Dienestu par Bērna neierašanos sabiedriskā darba izpildes vietā vai sabiedriskā darba izpildes nosacījumu neievērošanu;

4.9. nodrošināt Nostrādāto stundu reģistra veidlapas aizpildīšanu un pēc sabiedriskā darba izpildes iesniegt to Dienestam.

5. Nodarbinātāja tiesības:

5.1. pieprasīt un saņemt no Dienesta informāciju par sabiedriskā darba būtību, tā izpildes organizēšanu un citiem ar to saistītiem jautājumiem;

5.2. pieprasīt un saņemt no Dienesta Nostrādāto stundu reģistra veidlapas un darba grafika veidlapas;

5.3. lauzt vienošanos, par to mēnesi iepriekš rakstiski brīdinot Dienestu.

6. Dienesta pienākumi:

6.1. nodrošināt Nodarbinātāju ar Nostrādāto stundu reģistra veidlapām un darba grafika veidlapām;

6.2. pirms Bērna norīkošanas sabiedriskā darba veikšanai pie Nodarbinātāja, sazināties ar Nodarbinātāju un vienoties par Bērna ierašanās laiku.

7. Dienesta tiesības:

7.1. ierasties sabiedriskā darba izpildes vietā un kontrolēt, kā Bērns veic sabiedriskā darba izpildi;

7.2. norīkot Bērnu pie cita Nodarbinātāja;

7.3. vienpusēji atkāpties no Vienošanās, vienu mēnesi iepriekš rakstiski brīdinot Nodarbinātāju.

IV. Pušu rekvizīti

Dienests:

Nodarbinātājs:

**NORĪKOJUMS SABIEDRISKĀ DARBA VEIKŠANAI
LIETĀ NR. _____**

200__gada ____.

VPD XXXXTSV vecākā referente **XXXXXX**
(VPD teritoriālās struktūrvienības nosaukums, amatpersonas vārds, uzvārds, amats)

nosūta _____
(bērna vārds, uzvārds, personas kods)

(dzīvesvietas adrese)

sabiedriskā darba veikšanai uz

(darba veikšanas vieta)

atbilstoši 200_. _____ Vienošanās par bērnu nodarbināšanu sabiedriskajā darbā.

Kopā bērnam jānostrādā _____ stundas.

_____ jāierodas pie Nodarbinātāja sabiedriskā

(bērna vārds, uzvārds)

darba uzsākšanai

200_.gada ____ plkst. _____
(adrese)

Amatpersona, kura izsniedza norīkojumu _____

vārds, uzvārds

paraksts

Iepazīnos

bērna vecāku vai citu likumisko
pārstāvju vārds, uzvārds

paraksts

Pielikums Nr. 3

Sabiedriskā darba izpildes nosacījumi

200__gada ____ . _____

Saskaņā ar likuma „Par audzinoša rakstura piespiedu līdzekļu piemērošanu bērniem” 29.pantu bērnam sabiedriskā darba izpildi organizē un tās gaitu kontrolē

Valsts probācijas dienesta xxx teritoriālās struktūrvienības
vecākā referente xxxxx

Sabiedriskā darba izpildes laikā bērnam jāievēro šādi sabiedriskā darba izpildes nosacījumi:

1. Bērnam jāizpilda sabiedriskais darbs tiesas nolēmumā noteiktajā apjomā.
2. Bērns sabiedriskajā darbā drīkst strādāt ne ilgāk par divām stundām darba dienā vai brīvdienā un ne vairāk par desmit stundām nedēļā. Bērns nedrīkst strādāt pēc pulksten 20:00.
3. Ja bērns slimības dēļ nav spējīgs veikt sabiedrisko darbu, viņš vai viņa vecāki vai citi likumiskie pārstāvji par to paziņo nodarbinātājam un Valsts probācijas dienesta teritoriālās struktūrvienības amatpersonai, kura sabiedriskā darba izpildi uz slimošanas laiku var apturēt.
4. Ja bērns godprātīgi un apzinīgi pilda viņam piemēroto sabiedrisko darbu un neizdara jaunus likumpārkāpumus, Valsts probācijas dienesta teritoriālās struktūrvienības amatpersona var iesniegt tiesai rakstveida pieteikumu par sabiedriskā darba piemērošanas ilguma samazināšanu.

Bērnam sabiedriskā darba izpildes laikā ir šāda atbildība:

Ja bērns nepienācīgi pilda viņam uzliktos pienākumus vai apzināti izvairās no nolēmuma par sabiedriskā darba piemērošanu izpildes, Valsts probācijas dienesta teritoriālās struktūrvienības amatpersona var iesniegt tiesai rakstveida pieteikumu par sabiedriskā darba piemērošanas ilguma palielināšanu vai aizstāšanu ar stingrāku audzinoša rakstura piespiedu līdzekli.

Ar savu parakstu apliecinu, ka man saprotamā valodā esmu iepazīstināts ar sabiedriskā darba izpildes nosacījumiem.

Bērns: _____
vārds, uzvārds

paraksts

Iepazīnos:

Bērna vecāki vai citi
likumiskie pārstāvji _____
vārds, uzvārds

paraksts

Amatpersona _____

Pielikums Nr. 6

2005.gada ____ . _____

Nr. _____

XXXXXXXXXXXXXXXXX rajona tiesai
PAZIŅOJUMS PAR SABIEDRISKĀ DARBA IZPILDI

Lietas numurs _____

Bērna vārds, uzvārds _____

Personas kods -

Valsts probācijas dienesta teritoriālā struktūrvienība, kura veica sabiedriskā darba izpildi
Saldus TSV

1. Lēmuma pieņemšanas datums __. __. __. ____
2. Piemēroto sabiedriskā darba stundu skaits _____
3. Izpilde uzsākta __. __. __. ____
4. Izpilde pabeigta __. __. __. ____

Dienesta vadītājs

_____ vārds,uzvārds

_____ datums

paraksts

Anketa nepilngadīgajiem, kas tiesāti ar sabiedrisko darbu.

1. Jūsu vecums _____
2. Gaidot tiesas spriedumu, kāds soda veids jums likās vispieņemamākais:
 - sociālās uzvedības korekcijas izglītības iestāde;
 - nosacīts sods;
 - sabiedriskais darbs;
 - nodošana galvojumā vecākiem;
 - izlīguma process.
3. Jums piespriežot sabiedriskos darbus Jūs jutāties:
 - atvieglots;
 - dusmīgs;
 - kauna sajūta;
 - sajūta, ka neesmu sodīts.
4. Piesakoties sabiedrisko darbu izpildei Valsts probācijas dienestā Jūs:
 - uztraucāties, kādus darbus būs jādara;
 - neapmierināja darbu stundu skaits, ko var veikt vienā dienā;
 - uztrauca attieksme no teritoriālās struktūrvienības darbiniekiem.
5. Sabiedriskos darbus veicu, jo:
 - bija bail no sekām, kas iestājas, ja neveic sabiedriskos darbus;
 - lika vecāki;
 - bija interesanti;
 - jo tā noteica tiesa.
6. Sabiedriskos darbu veikšana:
 - nesagādāja grūtības;
 - bija liels kauns;
 - veicot darbu bija dusmas;
 - muļķīga laika pavadīšana.

Paldies!

Pielikums Nr. 8

Intervijas jautājumi Valsts aprobecijas dienesta amatpersonām, kuri izpilda sabiedrisko darbu nepilngadīgajiem

1. Gadījuma skaits, kad bērnu vecāki vai citi likumiskie pārstāvji izvairās no reģistrēšanās kopā ar bērnu.
2. Vai vecāki iesaistījās problēmu risināšanā, kas traucē sabiedrisko darbu veikšu viņu bērniem.
3. Kādā jomā pārsvarā nodarbina nepilngadīgos.
4. Vai nepilngadīgais uztvēra sabiedrisko darbu, kā sodu un darbu veica bez pārkāpumiem.
5. Vai darba devēji ievēroja prasības, ko nosaka 1. pielikums Ministra kabineta noteikumiem Nr. 206''Darbi, kuros aizliegts nodarbināt pusaudžus''.

Pielikums Nr.9.

Intervijas jautājumi nepilngadīgo vecākie, kuru bērniem tiesa piemēroja sabiedriskos darbus.

- 1.Vai uzskatāt, ka sabiedrisko darbu piemērošana ir lietderīgs sods nepilngadīgajiem?
- 2.Kā Jūsu bērns uztvēra sabiedriskā darba piemērošanu?
- 3.Vai Jūsu bērns uzskata, ka tas ir pelnīts sods?
- 4.Vai Jūsu bērns sabiedrisko darbu izpildes laikā ievēroja sabiedrisko kārtību, nelietoja alkoholu, laicīgi ieradās mājās?

Galvojums

Es Līga Pašture ar parakstu apliecinu, ka mans diplomdarbs ir izstrādāts patstāvīgi un darbā nav izmantoti dati un literatūra bez atsaucēm.

Savu darbu atļauju publicēt pilnībā vai pa daļām.

23.maijā.2006.

Diplomdarba aizstāvēts Diplomdarba pārbaudījuma komisijā

200__g.__._____

Un novērtēts ar _____

Diplomdarba pārbaudes komisijas sekretāre

(paraksts)